

GUNNAR HÖKMARK

Den nya upplysningen

Den nya upplysningen

Gunnar Hökmark

Foto: Flickr/Eric Fisher

Ljusets fiender

*"Ljus kom - en allmän fröjd
vid denna syn. Vem är ej nöjd
på svart och vitt att skillnad göra?
Blott här och där en mörksens vän
gav ljus och lampor den och den,
och vem det var, skall ni få höra."*

Johan Henric Kjellgren (1792)

Förord.....	7
När hoppets ljus försvagas.....	11
Världen av i går	17
Postkonflikt kan vara pre-konflikt	21
Världen av i dag.....	23
En diktator är en diktator	26
Upplýsningens fiender.....	29
Varken en elit eller ett folk	32
I Sverige ska svensk lag gälla.....	34
Världen av i morgon	37
Merkantilismens återkomst.....	40
Den globaliserade nationalismen	43
Ett Europa i förändring.....	47
Den nygamla nationalismen	50
Ljusets tid.....	57
Hur Europa formades	59
Splittring eller enighet?.....	61
Det nya ljuset.....	62
Kampen vi står inför.....	65

Förord

I mitt eget statsvetenskapliga forskningslaboratorium har jag utvecklat ett test för att underlätta förståelsen av vår värld. Jag kallar det tremånaderstestet. Det går ut på att tänka på världen exakt tre månader framåt och fråga sig hur mycket vi i dag tror oss veta om den då. Det har nog aldrig varit så svårt, åtminstone inte under den tid som jag varit politiskt verksam.

Oftast har vi kunnat säga att det kommer vara ungefär som i dag. Lite mer eller mindre. Ingen större skillnad. Kanske högre inflation eller lägre tillväxt. Förvisso har utvecklingen ibland överraskat oss. Berlinmuren föll snabbare än förutspått men det var ändå ett led i en långsiktig utveckling som vi trodde oss ana. Detsamma gällde Sovjetunionens sammanbrott. Det hade varit på väg under lång tid även om man inte riktigt vågade eller kunde tro att det skulle bli så. För den som vuxit upp med att Sovjetunionen var en global storhet som konstituerade den polariserade världen, och därför också konstituerade vår egen del av världen, var det en i det närmaste surrealistisk händelse. Men hur överraskande det än var – jag hade svårt att tro på det när de baltiska staterna äntligen blev fria – var det en följd av många steg på vägen i en utveckling med en tydlig inriktning.

Även Europas allra värsta mörker växte fram ur en långsiktig utveckling. Där det ena steget ledde fram till det andra. Där det som var otänkbart den ena dagen blev möjligt den andra dagen. 1930-talet präglades av en utveckling där mörkret sakta sänkte sig över Europa. De som levde då kunde se det komma, även om de hoppades att de värsta föraningarna aldrig skulle besannas. Som Winston Churchill skrev: "There never was a war more easy to stop than that which has just wrecked what was left of the world from the previous struggle".

Andra världskrigets utbrott följde med en envis tragedi den långa linjens mönster. Den allt mer aggressiva retoriken. Upprustningen. Uppspelet av gamla politiska oförrätter tillsammans med hyllningarna till den egna nationens historia. De små krigshandlingarna. Krigsförberedelserna. Det som skedde följde en logik som präglades av att det steg för steg mörknade, spänningar och motsättningar ökade, misstankar och misstro växte och med det krigets populism. Även om ingen ville eller kunde tro att det skulle sluta med att det värsta skulle hända. Den onda logiken förstärktes av detta. Allt för många valde att agera som om att det värsta inte kunde hända och därför kunde det hända.

Historiens perspektiv ger oss en falsk känsla av dess stabila eller självklara utveckling. För när vi i dag drar en linje från nuet till 1989 blir den linjen rak och självklar. Från nu till då. Men ingen hade kunnat dra den linjen från då till nu. Hade gjort tremånaderstestet 1989 hade vi sett framför oss tre månader som visserligen var ovissa men likväl tryggt inramade i en värld av internationella institutioner och internationell rätt baserad på demokratiska värden som växte sig allt starkare. Demokratins och rättens krafter syntes vara starka nog att styra utvecklingens linje i rätt riktning, även om vi inte hade vågat oss på att dra den från då till det som är dagens värld. Så mycket fattigdom har besegrats, diktaturer har fallit och människor är så mycket friare. Det gäller även Europa som trots alla de utmaningar och hot vi ser växa fram från ett historiskt perspektiv är friare, fredligare och mer rikt än någonsin tidigare.

Vi hade nog inte vågat dra linjen dit vi är i dag men vi hade dragit den i uppfattningen att den ändå var inbäddad i en tid av demokratisk utveckling och allt starkare europeiska institutioner i form av lagstiftning och rättsstat. Överraskningarna kunde vara många liksom motgångarna men riktningen och inramningen rätt.

Min första dag i Europaparlamentet 2004 tågade de valda företrädarna för tio nya medlemsstater in i plenisalen. Åtta av dem var Central- och Östeuropeiska stater företrädde av kolleger till mig som växt upp i diktatur. En del hade betraktats som kriminella eftersom de var dissidenter. Jag var stolt över att jag redan då kände många av dem och jag kände stolthet över det som vi uppnått. Vi hade alla sett det komma så hur stort det än var, var det ingen överraskning och framförallt inte ett oförutsett trendbrott. Kanske bättre än vi kunnat tro. Men nu är det 2017 och nu är det på nytt allvar.

Vår himmel är fylld av mörka moln. Hur kommer det franska valet att falla ut? Hur kommer främlingsfientligheten att utvecklas? Hur slutar Rysslands krig i Ukraina och vad kommer Donald Trumps presidentskap att innebära för det amerikanska ledarskapet? Hur kommer Brexitförhandlingarna utvecklas och påverka Europa?

Listan kan göras längre. Auktoritära ledare som känner sig ursäktade av andra auktoritära ledare. Motsättningar mellan länder och människor. Kinas agerande i Sydkinesiska sjön. Nordkoreas instabilitet gentemot omvärlden. Hur italienska banker kan komma att påverka det europeiska banksystemet och våra ekonomier. Turkiets fortsatta utveckling mot auktoritärt eller despotiskt styre, med de konsekvenser det får för den interna

kampen mot kurdiska grupper liksom för militära aktiviteter i kurdiska områden i grannländerna. Islamismens fortsatta terrorkrig i Mellanöstern och terrorism i Europa. Israels ställning i ett Mellanöstern präglad av den arabiska världens oförsonliga konflikter. Amerikansk oförutsebarhet för allierade liksom för fiender. En västlig världsordning som faller samman eller försvagas. Ett USA som drar sig hemåt.

Det som är den gemensamma nämnaren för många av de skeenden som följer sig under meningarna ovan är att en världsordning präglad av västliga värden håller på att försvagas och undermineras i ett samspel av mörkrets tankar där nationalism och makt sätts först medan frihet och rätt kommer därefter. Institutionerna, de internationella ramverken och strukturerna riskerar att rosta eller böjas utifrån makthavares vilja, på bekostnad av individers rätt, öppna samhällen och civilisation.

Men ramarna är fortfarande starka, både i kraft av sin ideella styrka men också genom sin strukturella kraft. Trump möts av ett starkt rättssystem. Putins ambitioner begränsas av ett starkt Nato och ett sammanhållet och starkt EU. Kostnaderna för att bryta mot internationell rätt är fortfarande betydande, kanske inte först och främst på grund av legala konsekvenser utan på grund av att man straffar ut sig själv. Det gäller Rysslands ekonomiska utveckling som har gått i spinn på grund av den misstro invasionen av Krim skapade. Det gäller Kinas beroende av en värld som vill handla med landet.

Tremånaderstestet visar att vi lever i en öppen tid där det mesta kan hända och där krafterna för att hålla den globala utvecklingen på rätt spår är försvagade. Därav ovissheten. Ju större osäkerheterna är desto större är riskerna. De kommande tre månaderna, liksom de kommande trettio åren, pendlar i dag mellan olika möjliga framtidslinjer. En som bygger på globalisering och öppenhet, som har gett fantastiska framsteg för välstånd och fred, och en annan som handlar om motsättningar och slutenhet. En som bygger på internationell rätt och en annan som bygger på maktens dominans. Däremellan finns allt det som handlar om krig och fred, säkerhet och osäkerhet, frihet och ofrihet, stagnation eller utveckling, fattigdom eller rikedom. Det är inte små värden det handlar om i vår tid. De olika linjerna av utveckling står emot varandra

Osäkerheterna riskerar att lämna väg för det sämsta av mänsklig utveckling medan institutionerna möjliggör att vi kan hålla den inom ramarna för demokrati och människors rätt. Vi kan se allt detta komma. Därför är det också lätt att se vad som behöver göras för att undvika det och vad som istället

kan lägga grunden för nya decennier av mänsklig framgång. Mörkrets tankar måste mötas av en ny upplysning som säger oss hur vi kan ytterligare bygga vidare på mänsklig civilisation och frihet. Aldrig har det varit viktigare med en politik som förmår att leda utvecklingen rätt, in i banor som vi känner och älskar. För min del gör detta det så viktigt att nu utveckla alla möjligheter som den europeiska unionen ger oss.

När EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker för en tid sedan presenterade fem olika framtidsvisioner reducerades framtidens många olika vägar ner till fem olika alternativ för den institutionella utvecklingen, där nuvarande balans mellan medlemsstaterna och EU beskrevs lite nedlåtande som "Fortsätta som vanligt". Ett mer lämpligt namn vore "Fullt ut använda alla de möjligheter vi har skapat tillsammans för att säkra fred, välbefinnande och frihet". Men det kräver att våra politiska visioner handlar om allt det vi tillsammans kan göra möjligt genom politiskt ledarskap och genom att låta frihetens ideal stå starka för att ge våra gemensamma institutioner kraft. Vi måste hålla samman, värna säkerheten och upprätthåller rätten. Det kräver också att vi gemensamt förstår och vågar stå upp för de idéer som format rätten. Våra lagar kommer i längden aldrig att stå starkare än de ideal som format dem, den tillit och de förhoppningar vi har om dem och den rättvisa de skapar. Vi behöver arbeta för alla de politiska visioner om Europa som bygger på att vi låter ljuset vinna över mörkret. Land ska med lag byggas. I vår tid understryker det hur viktigt EU är. Det är att bygga Europa med lag. Mitt i det mörker vi nu ser hotfullt breda ut sig krävs ett ljus som sätter fokus på det möjliga. En ny upplysning mot mörkrets krafter.

Gunnar Hökmark

När hoppets ljus försvagas

Platsen var vitryska Bialowieza och datumet den 8 december 1991. Företrädare för de ryska, ukrainska och vitryska republikerna skrev på avtalet som innebar Sovjetunionens upplösning. Tidigare under hösten hade de tre baltiska staterna, liksom bland annat Georgien, utropat sin självständighet. Den 25 december halades den röda fanan över Kreml för sista gången och dagen därpå upplöstes Sovjetunionen formellt. Det var en ny tid. Ett nytt Europa växte fram.

Den liberala demokratins idéer var inte omvandlade till verklighet överallt men det var det rådande samhällssystemet. Många trodde att det inte fanns några fler idéstrider för den liberala demokratins företrädare – som mot nazism och kommunism – att utkämpa. Åren innan hade Europas socialistiska diktaturer befriats och blivit framväxande demokratier och marknadsekonomier. Det var en underbar tid. Inte lätt men av hopp och framtidstro. Världen gick mot marknadsekonomi och demokratiska reformer nära nog överallt.

Med den kommunistiska världens upplösning försvann meningen med begreppet den tredje världen, för när det inte längre fanns någon andra värld kunde det inte längre finnas någon tredje. Ingen del av vår värld var längre dömd att begränsas av sin egen fattigdom och sina egna bristande offentliga institutioner. Marknadsekonomi, fri handel och en ny politisk öppenhet gav en globalisering som förde med sig kapital till platser där kapital tidigare hade saknats.

Vår värld har sedan 1980-talet till i dag gått från att runt en miljard människor levte i relativt välstånd till nästan fem miljarder. Ett litet tecken på förändringens kraft är att det i dag finns tre miljarder smartphones och fler mobilabonnemang än människor. Välståndet har också gett en uppkoppling utspridd över hela världen och information och kunskap tillgänglig för nära nog alla. Fattigdomen finns kvar men inte som en ödesbestämd tragedi utan som en konsekvens av frånvaron av globalisering och tillväxt.

Frihetens och demokratins ideal dominerade och gränsöverskridande marknadsekonomi gav människor en värdighet och ett välstånd som är unikt i människans historia. Den liberala demokratins seger var inte bara en idéernas framgång utan också en ofattbar framgång i verkligheten.

Historien kunde varit slut med detta om det inte vore för att det öppna samhällets fiender ständigt rotar sig i fördomar, misstro och förakt för tolerans och enskilda människor som väljer sin egen väg. Under den liberala demokratins segertåg bortsåg många från att demokratins livsluft är att den håller rummet öppet för alla tankar och ständigt tillåter nya idéer att växa fram, även sådana som misstror öppenheten, toleransen och friheten.

Så kom det sig att vi på dagen 27 år efter Berlinmurens fall den 8 november 1989 såg en Donald Trump vinna det amerikanska presidentvalet på en politik som bygger på viljan att bygga murar, bryta med fri handel och lämna den fria världens länder för sig själva. En amerikansk president som beundrar Vladimir Putins ledarstil i strävandena efter att återupprätta den stormaktsroll som en gång både det ryska imperiet och Sovjetunionen hade. Det vi såg i det amerikanska presidentvalet ser vi också i Europas stora demokratier.

I Frankrike bekänner sig Marine Le Pen och i Tyskland Alternative für Deutschland till murarnas och motsättningarnas värld. I Storbritannien UKIP som söker skrämman människor genom att hota med främlingar och fri handel. Det är en kontrarevolution till den liberala demokratins segertåg.

Det finns sedan gammalt politiska riktningar i Europa som konsekvent föraktat friheten och individens rätt. Som föredrar murar och som har en annan vision av världen än den öppna. Som anser frihandel, globalisering och öppenhet för samhällen och människor vara av ondo. Vi såg det med förskräckande tydlighet i Europas kommunistiska och realsocialistiska partiers avgrundspolitik men samma vindar har blåst genom den vanliga

europiska vänstern och deras flerfaldiga försök till att socialisera det privata ägandet och stoppa handel.

De hyllade diktaturer och de ursäktade eller bortförklarade deras övergrepp. De gjorde det då och de gör det i dag. Statens kontroll över ekonomin ska vara total och ökade offentliga utgifter är en metod för att vinna stöd, oavsett om det underminerar välfärd och välstånd. Kommunistpartierna i Europa, de som har bytt namn liksom de som alljämt hyllar de gamla etiketterna, har samma ekonomiska politik nu som då. Statliga företag. Monopol. Misstänkliggöranden av privat ägande och privata företagare. Kamp mot vinst och mot så kallade kapitalister. Murar mot omvärlden för att öka den egna politiska kontrollen över människor. Människor vars liv endast ses som medel för att nå ett högre politiskt mål. Det tillhör inte deras historia utan deras nutid. Vi ser det såväl i Sverige som i andra länder.

Jonas Sjöstedts kamp mot privata företag, människors valfrihet, vinst och förnyelse bortom den egna politikens kontroll skiljer sig inte från CH Hermanssons, Lars Werners eller Lars Ohlys politik. Den präglas av samma planekonomiska drömmar som gjorde Central- och Östeuropas samhällen till mardrömmar. De anser ständigt att utgifter ska ökas och skatter höjas samtidigt som staten på olika sätt ska ta över företagandet. En av vår tids stora myter är att deras politik i dag skiljer sig från den i går. Det gör den inte.

Kommunisterna motarbetar med politikens alla medel mångfald som de inte kan styra, eftersom den utvecklar samhället bortom deras kontroll. De nationaldemokratiska ogillar allt som öppnar samhället för förändring och förnyelse i tron att de en gång för alla har definierat vad det sant nationella är. Därför blir den frihet och den mångfald som driver utveckling ett hot mot deras tro på en enda sann och statisk nationalitet.

Det som förenar Sverigedemokrater och deras motsvarigheter runt om i Europa med kommunistiska partier är att demokrati och frihet är underordnade intolerans och att deras politik präglas av en motvilja mot det annorlunda. De totalitära idealen lockar dem som är så övertygade om nationens eller statens överhet gentemot individen att de ser varje individuell rörelse och varje människas val som något som underminerar den egna drömmen. Friheten för den enskilde blir för dem ett hot mot den tänkta kollektiva viljan om det absoluta samhälle där historien kan avslutas.

Dessa krafter bärs upp och förenas av intolerans mot oliktankande, fritt skapande och individens fria val. De delar rädslan för allt som underminerar

den totala kontrollen och det som visar att människan har makt och kan forma sitt eget liv. Det tankesättet leder till krav på stängda gränser och höga murar. Mot fri handel och mot människors fria val över gränserna. Klasskamp och gränser mellan människor i samma samhälle.

De är emot Europeiska unionen eftersom de är emot öppna gränser, marknadsekonomi och fri handel men också för att människors fria val löser upp de motsättningar som de definierar sina samhällsmodeller på. Frihet för den enskilde bryter sönder de grupper som de vill hålla samman som bas för en konfrontation, må det vara klasskamp eller främlingshat. Individens frihet underminerar de olika kollektiv extremisterna vill hålla oss i. De är emot ett starkt rättssystem som sätter individens frihet före den offentliga makten.

Murarna de vill ha mellan länder och mellan människor förenar dem. Det är därför de blir allierade till den politik som Putin och Trump vill driva gentemot Europa och världen. De försöker dölja sitt motstånd mot demokratin, individens frihet och det öppna samhället genom att få det att framstå som konflikter inom ramen för de politiska skillnader som demokratin är till för att värna.

De har förvisso sina väljare men deras väljare har fler och mer mångfacetterade känslor och uppfattningar än vad deras politiska partier definieras av. Dessa politiska rörelser har självfallet sin rätt att stå upp för sina uppfattningar på basis av de röster de har vunnit, men inte mer än så. Deras väljares röster ska just därför heller inte avfärdas mer än andra grupper i minoritet och som stått utanför det breda samförståndet om politikens grundläggande krav.

När de står bakom en majoritet för höjda skatter eller för sänkta skatter så betyder deras väljare, och deras röster, lika mycket som andra partiers. När de vill förbjuda företagande får de självfallet driva detta men de bör inte få stöd från andra för det. När de vill föra en invandringspolitik baserad på sin motvilja mot andra människor ska de inte få större stöd än sitt eget för det. När de inte kan skilja på sin roll som valda företrädare för ett fritt land och sin beundran för ledare som vill underminera andra länders frihet ska de inte få stå i närheten av säkerhetspolitiken.

De påstår sig sträva efter att bli ett parti bland andra inom ramen för demokratins motsättningar, men det motsägs av att deras bärande idéer står i konflikt med den. I den svenska debatten har vi försummat att föra ett

upplysningsarbete om dem eftersom maktpolitiken överskuggat en analys och debatt om deras grundläggande förhållningssätt.

Vänsterpartiet ges legitimitet genom att fungera som budgetunderlag till regeringen. De kräver ständiga utgiftshöjningar utan att de tar ansvar för samhällsekonomisk stabilitet eftersom de ohämmat vill lova allt åt alla på någon annans bekostnad. Precis som deras vänner i planekonomier och socialistiska diktaturer. Venezuela är ett land som hamnat i kaos på grund av en politik det svenska Vänsterpartiet har hyllat, liksom de hyllade politiken på Kuba, under Syriza i Grekland och i varje planekonomi de kommit i beröring med.

Sverigedemokraterna fick genom decemberöverenskommelsen en legitimitet som en ensam opposition trots att kraftfälten i den svenska politiken står mellan Alliansen och Socialdemokraterna. Vänsterpartiet motverkar höjda försvarsanslag och Sverigedemokraterna förenar sig med dem i motståndet mot Världlandsavtal, Nato och EU-gemenskapen. De lovar bägge frikostigt utgifter utan hänsyn till om de kan finansieras och de bärs båda upp av intoleransen mot individers val och fria vilja.

Det är dags att bekämpa det öppna samhällets fiender genom att låta dem synas just som de är. Deras röster måste räknas som alla andras, men låt dem stå ensamma i sin extremism i minoritet. De som underminerar demokratin genom sina politiska ideal kommer aldrig kunna bidra till dess försvar.

Det som skiljer dem från andra partier är inte de skilda politiska uppfattningar som demokratin är till för att ge rum för, utan de uppfattningar de har om människor som står i strid med demokratin grundläggande förutsättningar.

Vi behöver inse att de riktar ett hot mot det fria samhället som vi måste kunna skydda oss mot. Det handlar om våldsromantiseringen som vi ser både bland kommunistiska och nationalistiska grupper. Den baseras på en fullständig intolerans mot det som avviker från den egna definitionen av det acceptabla. Det fria samhället måste kunna försvara sig mot extremismen när den går från uppfattning till extrem handling bortom lagen.

Nu möter Europeiska unionen just de utmaningar som den en gång bildades för att kunna möta. Vi bör därför inte vara förvånade över att det händer. Men vi får heller inte skylla hoten från Moskva, extremistisk

islamism, flyktingvågor från Mellanöstern, den globala ekonomins utmaningar och Rysslands krigföring i form av väpnade angrepp på EU.

Det är inte svaghet hos EU som har skapat dessa hot, problem och utmaningar utan en värld som vi behöver en europeisk union för. Ekonomi, inre marknad, miljö och natur, internationell säkerhet, energi, telekom och den digitala världen kräver europeisk politik. Allt blir inte rätt bara för att vi samarbetar men två saker vet vi. För det första: om vi inte samarbetar förblir en lång rad av vår tids utmaningar oss övermäktiga. För det andra: att samarbete och integration överbryggas de skillnader som formar Europas mångfald, men utan att eliminera dem.

Motsättningar och skilda intressen kan och måste överbryggas. Individens frihet är en förutsättning för allas välbefinnande. Fred, frihet och säkerhet vinner vi genom att tillsammans visa styrka mot dem som hotar det. Det har ofta låtit högtidligt med dessa ord men i dag är det en brutal verklighet och det är bara genom styrkan i vår sammanhållning som vi kan möta dem och vinna.

Men allra först måste vi se till att tanken på frihet vinner över tanken om att makt går före rätt. Då blir extremister förvisade till att vara just extremister. Då upplöses hot i öppenhet i stället för att öppenheten inbjuder till hot. Det är för mig vad Europa måste handla om. Kampen för frihetens grundvalar.

Det öppna samhället och dess fiender. Så hette en bok av den österrikisk-brittiska filosofen Karl Popper, som kom ut 1945. Även om det öppna samhällets fiender för Popper var alltifrån Platon till Karl Marx, det vill säga personer ur det förflutna, är hans försvar av den liberala demokratin inte bara evigt, utan ständigt aktuellt.

För vi står mitt i ett sammelsurium av trender som bryter mot just öppenheten, trender som ifrågasätter inte bara den liberala demokratin samhälleliga institutioner utan även den liberala internationella rättsordningen. Den intellektuella och politiska kraft som en gång i tiden lade grunden för dessa institutioner var upplysningen. Det bästa sättet att försvara det öppna samhället är därför att säkra upplysningens arv och att skapa en ny sådan ideologisk kraftsamling: en upplysning för det tjugoförsta århundradet. Om detta handlar denna skrift.

Världen av i går

De hittades hand i hand i sitt hus i brasilianska Pétropolis. Det var sommaren 1942 och Stefan Zweig och hans hustru hade avslutat sina liv med hjälp av var sin överdos sömnmedel. Tillvaron för den österrikisk-judiske författaren var outhärdlig, när världen hade brakat samman i mörker och ondska.

Ändå, eller kanske just därför, hade Zweig, en av det tidiga 1900-talets mest lästa, uppskattade och uppburna europeiska författare, i självbiografiska *Världen av igår*. *En europés minnen* beskrivit ett fantastiskt liv, både i det Wien som utgjorde kontinentens kulturella och intellektuella centrum och i Europa som helhet.

Tiden fram till första världskrigets utbrott 1914 präglades av öppenhet och harmoni. Europa var enat, det behövdes inte ens pass för att röra sig mellan kontinentens länder. Det rådde fred, samförstånd, rörlighet och välstånd. Den första, moderna globaliseringen ägde rum, med ökad handel och ökat ömsesidigt beroende.

Den industriella revolutionens frukter hade nått det stora folkflertalet, läskunnigheten ökade och sjukdomar bekämpades. I Wien skrev Schönberg musiken, Klimt målade tavlorna, Rilke skrev poesin, Wittgenstein filosoferade och Freud analyserade människan. Framstegen när det gällde snille och smak utvecklades i samtakt med det teknologiska och ekonomiska. Världen hade aldrig varit bättre. Den öppenheten, för människor, för ny

kunskap, för ny teknik och för företagande och den långa tiden under 1800-talets liberaliseringar hade format ett nytt och dynamiskt Europa. Så lovande och med så många förhoppningar om att krig inte längre skulle vara möjligt.

Sedan kom det stora mörkret, som i våg efter våg sköljde över Europa. Det var inte bara det första stora kriget, revolutionen och Sovjetunionen, spanska sjukan, hyperinflationen och börskraschen, utan även nazismen, det andra stora kriget och Förintelsen. Efter Zweigs bortgång och krigsslutet skulle sedan halva vår kontinent tvingas leva i kommunismens fattigdom och förtryck i ytterligare ett knappt halvsekel.

Under denna dystra period var det svårt för Zweig att berätta om hur världen hade varit innan de stora katastroferna:

Varje gång jag samtalar med yngre vänner och berättar om tiden före det första kriget märker jag på deras förvånade frågor hur mycket av det som för mig fortfarande är en självklar verklighet redan blivit historia eller något ofattbart i deras ögon. Och en hemlig instinkt inom mig ger dem rätt: mellan vårt i dag, vårt i går och i förrgår är alla broar rivna.

Det gick fort att glömma bort den goda världen, den rika, den sköna, den öppna. Det får inte ske igen. Jag vill inte i framtiden tvingas att se tillbaka på vår tid som en era då vi förde vår värld och vårt samhälle i fel riktning.

Det är viktigt att nu inse att det är allvar. Konsekvenser av fel beslut och fel politik kan bli stora, omfattande och tragiska och att vi har anledning att vara bekymrade över den tid vi lever i. Det är bara så vi kan föra en debatt och bygga majoriteter som gör att vi kan hantera utmaningarna och det är bara så vi kan se de alternativ vi har. Alternativ som ger oss nya möjligheter till en fredlig utveckling, en stabil tillväxt av välbefinnande och välfärd där kvinnor och män, gamla och unga liksom nya som gamla invånare i våra samhällen både kan känna trygghet och få en möjlighet att spänna sin båge. En möjlighet att växa som människor, ta ett större ansvar och göra den skillnad i våra liv som vi vill uppnå. Oron för vad som sker i vår tid handlar inte bara om det som vi ser komma i våra bekymrade stunder utan än mer om de möjligheter vi kan förverkliga och som vi inte får låta oss glida ur händerna.

Framstegen har under de senaste decennierna varit enorma. Trots 1900-talets katastrofer var det med många mått mänsklighetens främsta sekel, och sedan Sovjetunionen och världskommunismen brakade samman i slutet

av 1980-talet och början av 1990-talet har det gått ännu bättre, vilket bland annat framställs väl i Johan Norbergs bok *Progress*. Men de senaste 25 åren har präglats av naivitet och förnöjsamhet. Vi har lutat oss tillbaka och tagit freden, framstegen, den liberala demokratin och öppenheten för givna. Det är en farlig utveckling.

Redan 1989 skrev den amerikanske statsvetaren Francis Fukuyama sin berömda essä om historiens slut, senare utvecklad i en bok. Den liberala demokratin – och allt det som förknippas med detta samhällssystem – var den mänskliga civilisationens politiska crescendo. Visserligen skulle det komma bakslag, men vi hade uppnått det bästa samhällssystem som går att föreställa sig och den liberala demokratin skulle i längden segra, menade Fukuyama.

Resonemanget var en del av en tidsanda som förledde oss till att tro att vi kunde luta oss tillbaka. Färdriktningen var klar, det fanns inget mer att kämpa för och våra samhällens grundläggande principer var så självklara att de inte längre behövde värnas eftersom det inte fanns några riktiga hot. Europa var återförenat, demokratins ideal lagts som grund för land efter land, marknadsekonomin bevisat sin överlägsenhet och den fria handeln hade inlett sin fortsatta seger över fattigdomen.

Nu vet vi att det inte var så enkelt. Visserligen är västvärlden fortfarande den dominanta kraften i världen och våra länder präglas fortfarande av liberal demokrati, rättsstat, marknadsekonomi, respekt för mänskliga fri- och rättigheter samt öppenhet. Men dessa principer och ideal ifrågasätts allt mer och behöver därför försvaras.

I sin uppmärksammade bok *The Rise and the Fall of the Great Powers* från 1989 beskriver den brittiske Yale-historikern Paul Kennedy stormakters uppgång och fall från 1500 till 1980. Han menar att det inte är så konstigt att stormakter försvagas, utan att det är en naturlig trend att så sker efter ett tag när andra stater kommer ikapp. Det finns inga länder som bevarat sin dominerande position i evighet. Frågan är om det vi nu bevittnar är ett sådant paradigmskifte. Eller så kan vi se ett annat paradigmskifte som i stället skärper våra förhoppningar om europeiskt samarbete, global rättsordning och ekonomisk tillväxt, som fortsatt lyfter människor ur fattigdom och förnedring och som ger människor en både politisk och materiell frihet att förverkliga sina bästa drömmar.

Kennedy beskriver egentligen främst inomvästliga maktstrider, mellan europeiska länder fram till dess att USA efter det andra världskriget

framträder som den ena av världens två supermakter. Boken kom ut precis i samband med kalla krigets slut, då USA var på väg att bli den enda kvarvarande supermakten. Kennedy menar att stormakter förlorar sin status genom det han kallar "imperial overstretch", att de helt enkelt utvidgar sitt territorium eller det område de kontrollerar för mycket, så att det blir för dyrt och svårt att hålla ihop imperiet att det till slut faller sönder under trycket från en utmanande makt.

Det är så de flesta analytiker och tänkare har förutsatt och förutspått att hotet mot västvärlden, dess position och dess ideal skulle komma, det vill säga utifrån, från en uppkomling som strävar efter att ta vår eller, om man så vill, USA:s plats. Fukuyamas tidigare lärare och stora inspiratör, statsvetaren Samuel Huntington, svarade på sin forna elevs text med en lika berömd artikel, *The Clash of Civilizations*, också den sedan utvecklade i en bok. Han menade att världen består av sju eller åtta olika civilisationer och att dessa av statsvetenskaplig nödvändighet kommer att kollidera. Det var i konflikt med någon av dessa, förmodligen antidemokratiska krafter, som en muslimsk värld med en känsla av kolonial förnedring och jihadistiskt uppvaknande, ett aggressivt revanschistiskt Ryssland eller ett Kina med allt starkare muskler uppbyggda av den liberaliserade ekonomin, som västvärlden skulle gå under.

Men en del imperier faller också sönder inifrån. Det var inte vandalerna som förstörde Rom genom att tränga igenom stadens portar, utan det var romarna som förstörde sig själva och därmed öppnade portarna åt barbarerna. Det romerska riket ruttnade inifrån, brukar man säga. Frågan är om vi i västvärlden genom bristande förmåga att se våra möjligheter och de krav de ställer riskerar att göra samma sak. För det primära hotet kommer nu inifrån, från oss själva.

I fallet med västvärldens slut handlar det dock inte om ett imperium, utan det är en hel civilisation – bestående av ett stort, och fram tills nu växande, antal länder – som står på spel. En civilisation som utgjort en lockelse för miljarder människor runt om i världen, som gjort företeelser som demokrati, rättsstat, marknadsekonomi och mänskliga fri- och rättigheter till en norm som de flesta länder åtminstone på pappret måste förhålla sig till och som på det hela taget har gjort världen till en fantastiskt mycket bättre plats. Det är ytterligare ett skäl till varför det vore en katastrof om denna civilisation skulle förgöra sig själv, eller om vi skulle förgöra varandra genom söndering.

Postkonflikt kan vara pre-konflikt

I internationella och utvecklingsinriktade sammanhang brukar man prata om postkonfliktområden. Det handlar om länder eller regioner som nyligen har upplevt krig eller andra väpnade konflikter och som står inför särskilda utmaningar, särskilt när det gäller återuppbyggnad, såväl fysiskt som moraliskt och sammanhållningsmässigt.

Men frågan är om begreppet postkonflikt inte även kan ha en annan betydelse. Den tyske filosofen Immanuel Kant talade om den eviga freden, om ett internationellt samhälle där nationerna hade förnuft nog att inse att väpnade konflikter var moraliskt förkastliga. Sedan murens fall och Sovjetunionens sönderfall och utvidgningarna av Nato och EU har merparten av Europa levt i frånvaro av väpnade konflikter. Kriget på Balkan var ett stort och självklart undantag, nu tragiskt följt av Rysslands krig i Georgien och Ukraina, med länder och regioner som ännu inte var inne i den liberala demokratins varma famn och som inte var integrerade i det övriga Europas institutioner för samarbete och säkerhet.

Europa har befunnit sig både i en reell situation av postkonflikt och med en mental inställning om att militära konflikter tillhörde det förflutna, något vi inte längre sysslar med eftersom det tillhör en mörk dåtid. Så sent som 2008 skrev diplomaten och skribenten Henric Bergqvist en understreckare i Svenska Dagbladet om att Kant hade rätt, den eviga freden var på väg att uppnås.

Till viss del var inställningen motiverad. Den rivalitet mellan de europeiska stormakterna som präglat vår kontinent i 500 år tog slut efter det andra världskriget, tack vare den Europeiska unionen och Nato med USA som den stora säkerhetsgaranten. Åtminstone i det korta och medellånga perspektivet såg det rätt bra ut.

Kant hade både en normativ och en förutspående ansats. Både att mänskligheten borde sträva åt detta håll och att vi kommer att uppnå det. Det första resonemanget kan man hålla med om. Det vore naturligtvis inte bara önskvärt utan alldeles förträffligt om vi kunde uppnå internationella relationer där människor slapp dö i väpnade konflikter. Däremot är det så och så med det andra steget, förutsägelsen. Den byggde nämligen på att länder är vad Kant kallar "liberala republiker".

Ryssland är inte liberalt, utan en reaktionär och revanschistisk nationalistisk stat. När landet med kraftigt överlägsen militär styrka styckade

upp den forna Sovjetrepubliken Georgien år 2008 var det många som skyllde på det lilla landets ledning, som påstods ha provocerat den stora grannen i norr och att inte ha respekterat stormaktens legitima intressen. Det var inte alls något tecken på en förändrad värld med nya förutsättningar för säkerhetspolitik och internationella relationer i vår region.

Det var få som då insåg att Rysslands aggressivt expansiva beteende var inledningen på ett mönster, ett uttryck för en ambition att med våld, hot om våld och med andra utövningar av makt återupprätta sin forna stormaktsstatus. Tiden när Ryssland skulle söka medlemskap i Nato och integreras i den västerländska demokratiska gemenskapen är sedan länge förbi.

Putins Ryssland drömmer om att återupprätta det imperium som Sovjetunionen och dess satellitstater utgjorde. Det var inte bara en ideologisk motståndare till västvärlden, utan även en realpolitisk utmanare. Vi ska komma ihåg att det land som Sovjetunionen efterträdde var det ryska imperiets, det tredje största någonsin. Redan på 1800-talet stod det ryska imperiet mot det brittiska i Afghanistan. Utan de ogenomträngliga bergen hade det mycket väl kunnat bli krig.

Nu när Putin har ändrat den europeiska kartan med våld råder det inte längre något tvivel om vad ambitionerna är. Bitter paranoia över ett förlorat imperium kombinerat med storhetsvansinne skapar en giftig blandning i förhållande till omvärlden. Ryssland anser sig ha rätt att ha särskilda relationer till det de kallar "blizhneye zarubezhye" (nära utlandet) och som omfattar det man betraktar som en legitim intressesfär, för att kunna upprätthålla en buffertzona mot det alltid hotande Västeuropa, som om att EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker vore en Napoleon eller en Karl XII.

Vår påstådda postkonflikter kan mycket väl vara en prekonfliktperiod.

Världen av i dag

I mars 2016 skrev den amerikanska författaren och experten på Östeuropa Anne Applebaum, en artikel i Washington Post med rubriken *Is this the end of the West as we know it?* där hon påstod att vi var två eller tre dåliga politiska val från västvärldens slut. Trots ett skakigt 1950-tal med nya institutioner efter andra världskriget och ett 1970-tal med både terrorgrupper som de Röda brigaderna och Vietnamkriget, menade Applebaum, har västvärlden som företeelse aldrig förr ifrågasatts som nu.

För det första kunde en folkomröstning i Storbritannien leda till landets utträde ur Europeiska unionen, vilket skulle ifrågasätta unionens existens och mycket väl kunna följas av att andra länder går samma väg. För det andra kunde ett presidentval i USA föra Donald Trump, en man med varmare känslor för Vladimir Putin och dennes ledarskap än för Nato-alliansens sammanhållning, till makten. Och för det tredje kunde presidentvalet i Frankrike göra så att ett av EU:s viktigaste länder får en president som både är motståndare till Nato och EU och en beundrare av Putin, och som dessutom gjort sitt parti ekonomiskt beroende av Kreml.

Nu har två av dessa tre saker inträffat. Åtta månader senare, i en artikel i samma tidning, med rubriken: *It's the end of the West as we know it*, rätade Carl Bildt ut Applebaums frågetecken. Bildt menar att om man lyssnar på vad Donald Trump har sagt så står västvärlden inför betydande utmaningar. Att

den första europé som Donald Trump tog emot efter valsegern var den brittiska UKIP-ledaren Nigel Farage skickade en skarp signal över Atlanten. Det är de mörka, populistiska krafterna i Europa som står närmast den blivande amerikanske presidenten och som kommer att åtnjuta starkast stöd från honom. Om det tredje valet kommer att gå lika illa, och Applebaums dystopiska profetiavarning fullt ut kommer att realiseras, vet vi först i maj 2017.

Jag är inte ensam om att dra paralleller mellan samtiden och tidigare eror av förfall. Två statsvetarprofessorer, Valerie J. Bunce vid Cornell och Mark R. Beissinger vid Princeton, skriver:

Developments in the United States bear an uncomfortable resemblance to those that fore-shadowed the decline of democracy elsewhere in the world (Poland, Hungary, and Russia, and earlier, Latin America in the 1960s and interwar Europe).

De listar sedan tre faktorer som förebådar demokratiers fall. Den första är när befolkningen känner oro för bristande lag och ordning, ekonomisk tillbakagång och nationell säkerhet. Tolerans och tillit minskar när människor hamnar i bubblor med likasinnade och det skapas en efterfrågan på storvulen retorik. Den andra är dysfunktionella politiska institutioner vilket undergräver förtroendet för det politiska systemet. Och det tredje är politikens roll. Politiker som påstår sig ha ett folkligt mandat, som säger sig företräda det så kallade "folket" som om detta är ett homogent kollektiv, och att de därför har rätt att ignorera rättsstaten och den maktindelning som finns i alla demokratiska system. En karismatisk politiker kan då kliva fram och påstå sig rädda nationen, med en underminerad demokrati som bas.

Det är dock inte bara Trump, Brexit och Le Pen som utgör det nya hotet. Dessa tre händelser illustrerar enkom, visserligen som de främsta representanterna, en större våg av populism, slutenhet, en värld där känslor går före kunskap, makt går före rätt och där hat och hot i sociala medier ger en allmänt upp-piskad stämning utan egentlig grund i verkligheten.

Vi ser det i framgångarna för Alternative für Deutschland (AfD). Det är ett parti som började som en protest mot euron bland intellektuella marknadsliberaler, med bland andra tidigare ordföranden för tyska motsvarigheten till Svenskt Näringsliv, BDI, Hans-Olaf Henkel, som en av

grundarna. Men sedan urartade det till att bli ett nationalkonservativt parti med band till den extremistiska och främlingsfientliga rörelsen Pegida.

Vi ser det i Nederländerna med Geert Wilders och hans nationalistiska och främlingsfientliga Partij voor de Vrijheid (PVV) och i Italien med Beppe Grillo, en populistisk komiker som med sin Femstjärnerörelse i ryggen och sloganen "vaffanculo" ("dra åt helvete") i centrum mycket väl kan bli landets nästa premiärminister. Vi ser det i Norden med våra egna Sverigedemokrater, med Sannfinländarna som driver en rent ut sagt hatisk kampanj mot den finlandssvenska minoriteten och Dansk Folkeparti som blev största parti i valet till Europaparlamentet 2014 och som utgör parlamentariskt regeringsunderlag. I Belgien finns vidare Vlaams Belang, i Grekland lockar Gyllene gryning med sin nazistliknande estetik nästan tio procent av rösterna och i Österrike kom populistiska FPÖ:s Norbert Hofer tvåa i förra årets presidentval.

I Ungern har den tidigare liberale frihetshjälten Viktor Orbán öppet sagt att han strävar efter att omvandla sitt land till en illiberal stat med Ryssland och Turkiet som vaga förebilder och uttryckt både stöd för Putin och avståndstagande mot EU. I Polen försvagar den nationalkonservativa regeringen såväl pressfriheten som rättsstaten och uttrycker motstånd mot ett rättsbaserat system inom ramen för EU och i Tjeckien har motstånd mot såväl flyktingar som europeiskt samarbete varit högt uppe på agendan. I Rumänien har korrupktion och rysk påverkanspolitik stort genomslag parallellt med en antizigansk politik under en socialdemokratisk regering. Det är ett uttryck för att dessa samhällen fortfarande har en väg att gå när det gäller upplysningstänkande och synen på en modern demokrati.

Detta motstånd mot öppenhet och västvärldens institutioner, finns dock inte bara i det som av någon anledning brukar kallas högerpopulister. Beppe Grillo och hans rörelse är vänster. Tjeckiens premiärminister Bohuslav Sobotka är socialdemokrat och har sagt att han inte vill se någon stor muslimsk befolkning i landet. I Slovakien har den socialdemokratiske premiärministern Robert Fico intagit ett antal antivästliga ståndpunkter, motsatt sig Kosovos självständighet, kallat sanktionerna mot Ryssland för vettlösa och motverkat en gemensam europeisk invandringspolitik. Han kallar pressen för hyenor och markerar mot EU genom att bygga band med Serbien och Ryssland samtidigt som han säger att etnicitet är viktigt. Fico har även sagt att "islam inte har någon plats i Slovakien".

I Spanien har de framgångsrika och EU-kritiska vänsterpopulisterna i Podemos haft starka band med förtryckarregimen i Venezuela. Officiella dokument från den venezolanska regeringen visar att ledarna för Podemos har verkat som rådgivare åt den venezolanska regeringen och dessutom tagit emot sju miljoner dollar för att sprida den så kallade bolivarianska revolutionen till Europa. Vidare har flera av ledarna verkat som rådgivare åt den venezolanska regeringen. I Grekland stoltserar grundarna till Syriza med hammare och skära-symboler och i Sverige är Vänsterpartiet tillsammans med Sverigedemokraterna de enda riksdagspartierna som fortfarande vill lämna EU.

Och här hemma fick Fidel Castros bortgång såväl socialdemokrater som vänsterpartister och så kallade vänsterintellektuella att återigen svaja när det gäller förmågan att skilja på demokrati och diktatur, precis som en debattör som Nina Björk kan hylla Lenin och skriva en politiskt beundrande bok om kommunisten Rosa Luxemburg utan att få en enda kritisk fråga.

En diktator är en diktator

När ledare som Margret Thatcher och Ronald Reagan ledde västvärlden framåt var det på en stark liberalkonservativ grund. Människan och familjen stod i centrum, liksom den fria marknaden där fria människor skulle tillåtas verka. Detta gick hand i hand med en benhård uppfattning om att den liberala demokratin var överlägsen alla andra statsskick. I det andra fanns ofrihet och förtryck och för den som ville se en liberal maktordning fanns det inget utrymme för kompromiss i denna mest grundläggande uppfattning.

I detta har vänstern många gånger svikit. Vi såg det som allra tydligast under det kalla kriget, när socialdemokratiska ledare över hela Europa lät uttala att miljoner och åter miljoner människor som levde instängda bakom järnridån gjorde det av egen fri vilja. Det kommunistiska förtrycket trivialiserades oavsett om det gällde Estland, Ungern eller Nordkorea. Krav på fria val i Östeuropa fördömdes av svenska socialdemokrater som återfall i det kalla krigets korstågsfarmormentalitet.

Ett starkt exempel från Sverige var hur den socialdemokratiska regeringen fram till 1991 vägrade erkänna att de baltiska staterna var ockuperade och till och med gick så långt att de hävdade att de inte ville ha självständighet, bara kulturellt självbestämmande.

När Kubas diktator Fidel Castro gick bort 2016 visade sig den europeiska och internationella vänstern sig återigen oförmögna att förstå att det mest grundläggande som skiljer en liberal demokrati från en diktatur är förtryck. Det är som om vänstern har svårt att se en diktator när han i socialistiska paroller förklarar sig vara folkets sanna och rättvisa ledare.

En diktator är en diktator eftersom han eller hon inte har folket bakom sig. Hade vederbörande haft folket bakom sig hade behovet av diktatur inte funnits. En diktator säger sig vara folkets ledare, men är inte dess ledare.

En diktatur bygger på våldets makt. Ibland används våldet för att sätta exempel och genom terror skapa en skräck för regimen så att ingen opponerar sig. Ibland används den för att tysta dem som inte skräms. Det kan innebära att de avrättas, torteras eller fängslas. Det faktum att det inte finns en öppen och uttalad opinion mot diktatorn beror inte på att diktatorn är älskad eller populär utan på att människor antingen inte vågar eller kan yttra något annat än det som accepteras.

En diktatur använder hela den offentliga maktens institutioner för att utöva sin egen makt. Det innebär att domstolar inte är oberoende utan underordnade regimen.

En diktatur tillåter inte en fri press. Det finns inga andra ägare än dem som diktaturen tillåter och det finns inga andra chefer än dem regimen accepterar. Det är därför media i en diktatur lovordar ekonomi, samhälle och diktatorns popularitet. Inte för att det nödvändigtvis är sant utan för att regimen vill att media ska uttrycka detta. Dess påståenden, löften, osanningar och lögner blir till medias budskap utan någon kritisk granskning eller debatt. Regimer kan säga att de har världens högsta sysselsättning, världens lyckligaste folk eller den bästa sjukvården, eller att diktatorn har överlevt 600 mordförsök eller är världens bästa golfspelare, djuphavsdykare eller sjöman.

I en diktatur genomsyrar propagandan hela samhället. Förskolebarnen får höra den av sina lärare. Eleverna i skolorna får höra den och får betyg beroende på hur väl de tar emot propagandan. Lärare och andra företrädare för staten eller för de statskontrollerade institutionerna är beroende av att uttrycka sin lojalitet till diktatorn för sin karriär, sin lön och ytterst för sin överlevnad. Det innebär att många tävlar om att visa sin lojalitet. Ju mer lojal man framstår desto större möjlighet till karriär, förmåner och överlevnad. Det innebär att människor fostras till lydighet och till att tro att man lever i det bästa av samhällen.

Det innebär inte att de verkligen tycker det utan att de inte har sett något alternativ. Kanske tror de på propagandan helt och fullt, kanske tvivlar de, men det är bäst att verka som att man inte ifrågasätter något. Det innebär inte att medborgarna är lyckliga, fria eller att propagandan är sann. Bara att oemotsagd propaganda i en diktatur är effektiv.

En diktatur utgör en ständig våldshandling mot folket. Den kan vara latent som ett hot eller iscensatt i form av fängslande, tortyr, avrättningar eller våldsamma nedslag av demonstrationer, strejker eller folkliga opinionsyttringar av annat slag. Därför innebär inte tystnaden eller hyllningarna till regimen att människor är nöjda med den utan att ingen vågar ifrågasätta den.

Diktaturens logik är våldets. Därför träder den ofta in i krig. Det kan vara mot det egna folket, genom polis och militär eller gentemot andra länder. Men även i det senare fallet tvingas medborgarna delta för att uppnå regimen mål eller stödja likasinnade krafter. Få föräldrar till de barn som mullornas Iran använde som levande minröjare trodde nog på allvar att barnen verkligen kom till himlen.

En diktatur brukar inte framhålla krigets offer och kostnader men däremot de ärofyllda syften man offrar sina undersåtars liv för. Det innebär inte att dess krig saknar offer, ej heller att syftena med krigföringen är hedervärda. Det innebär dock att egna och andras soldater samt civila mister livet. Förekomsten av propaganda eliminerar inte det mänskliga lidande diktatorn skapar för sina egna syften.

Diktatorn vill att omvärlden ska se honom som en god ledare för folket, med större perspektiv och visioner än de enskilda medborgarna, vald av ödet för att föra sin nation vidare. Han använder alla diktaturens medel för att man ska glömma offren, ursäkta fattigdomen med andra staters fiendlighet, framställa ekonomin som ett under och välfärden som ett föredöme. Så har det alltid varit med alla diktaturer.

Ju mer totalitärt diktatorer styrt desto mer framgångsrika brukar de vara i denna strävan. De samhällen som tillåter fri debatt och rättvisa val riskerar alltid att framstå som mer problemfyllda, eftersom problemen där diskuteras och lyfts fram. Det är förunderligt hur lätt diktatorer fortfarande kan domptera politiskt likasinnade runt om i världen till att känna beundran och hur de kan lura fria media till att tro att de är älskade ledare för sina länder.

Denna oförmåga att skilja förtryck från frihet har banat väg för den hyllningskör för det totalitära vi i dag ser över Europa. Då var det Hitler som byggde motorvägar, Stalin som byggde framtiden, de röda Khmererna som rensade undan kapitalismen och Mao som tog de stora stegen. Nu är det Putin som står upp för de traditionella värdena mot västvärldens dekadens, Chávez och sedan Maduro som räddat Venezuela från den amerikanska imperialismen och så var det Castro som stod emot kapitalismen och gav sitt land världens bästa sjukvård. I spåren av detta växer stödet för rörelser som hävdar nationens makt före friheten eller statens makt före individen.

När demokratins värden på detta vis relativiseras relativiserar vi också de övergrepp på demokratins institutioner som vi ser i Polen, Ungern, Rumänien och Bulgarien. Vi försvagar demokratins och rättsstatens förmåga att lysa som föredömen och vi underlättar för dem som genom despotins genvägar vill stärka sin makt på rättens bekostnad. Det underlättar för vår världs Erdoğans och det gör det lättare för demokratins utmanare att legitimera sig själva.

Upplysningens fiender

Det finns samtidigt en växande trend mot okunskap och ett faktafritt debattklimat. Den italienska vänsterpopulisten Beppe Grillo, som tidigare nämnts, har sagt att amatörerna tar över världen och att han gläds över det.

När Tory-politikern Michael Gove inte kunde nämna en enda nationalekonom som var för att landet av ekonomiska skäl skulle lämna EU sade den ledande Brexit-förespråkaren att Storbritannien "har fått nog av experter". En tredjedel av de amerikanska väljarna tror att den marxistiska sloganen "från var och en efter förmåga, till var och en efter behov" står med i den amerikanska konstitutionen samtidigt som nära hälften av de registrerade amerikanska väljarna, trots överväldigande bevis om motsatsen men på grund av Trumps retorik om att valsystemet är manipulerat ("rigged"), tror att fusk förekommer ganska eller mycket ofta i det amerikanska valet.

Donald Trump är en av de personer som hårdast driver på denna nya trend. I en av de debatter som hölls i samband med de republikanska primärvalen sade han att handelsavtalet mellan Stilla Havsländerna, TPP, är "utformat för att Kina, som de alltid gör, ska kunna komma in genom bakdörren och totalt utnyttja alla". Det är bara det att Kina inte är med i TPP

och aldrig har varit med i förhandlingarna. I stället är ett av TPP:s syften att minska Kinas makt i regionen.

Motsvarande gäller när han hävdar att han egentligen vann valet med två eller tre miljoner fler röster än Hillary Clinton, trots att han fick närmare tre miljoner färre. Och det kom tillbaka när Trump tillträdde som president och hävdade att fler än någonsin deltog i installationsceremonin trots att det så uppenbart inte stämde. Det förhindrar inte att han kallar de media som rapporterade korrekt för lögnare och "fake news".

Ovanstående är typiska exempel på det som på nutidssvenska kallas "post-truth politics", en svåröversatt fras, ordagrant "politik efter sanningen" men egentligen en politik för en era när sanningen spelar mindre roll och åsikter, känslor och identitet har blivit viktigare än fakta. Post-sanningspolitik kanske man skulle kunna säga. Oxford Dictionaries utsåg "post-truth" 2016 till årets ord. Den blivande amerikanska presidenten excellerar i denna gren. Som den brittiska tidskriften The Economist skriver om Trump:

Han bebor en fantastisk värld där Barack Obamas födelseattest var fejkad, presidenten grundade Islamiska Staten (IS), paret Clinton är mördare och en far till en rival var med Lee Harvey Oswald innan han sköt John F. Kennedy.

Ett annat sätt att beskriva honom är som det beskrivits i den amerikanska debatten att han lever i ett evigt nu. Det finns inget före och inget efter det han säger, ingen kunskap och inga konsekvenser. Bara nuet.

Men det är inte bara den extrema nationalismens företrädare som tar lätt på fakta och sätter känslor och upplevelser framför data. I stället är det så att nationalisterna har tagit efter vänstern. Det började, som så ofta, i Frankrike. Det var filosofen Jean-François Lyotard, verksam i trotskistgruppen *Socialism eller barbari*, som i boken *La condition postmoderne*, med undertiteln "En rapport om vetandet" införde postmodernismen i filosofin och samhällsdebatten och började undergräva det rationella samtalet med sitt ifrågasättande av sanning och vetenskap. Han ifrågasatte upplysningens arv, särskilt när det gäller kunskap.

Det går en röd tråd från Lyotard och postmodernismen till dagens identitetspolitik, där den individuella känslan och upplevelsen anses vara belägg för kollektiva, eller som de ofta uttrycker det, strukturella, förtryckarmekanismer. Det är med detta tänkesätt som en persons hudfärg,

kön, sexualitet eller religion snarare än ens karaktär, preferenser eller förmågor avgör vem man är, vilka intressen man har och vad man ska tycka. Detta identitetspolitiska perspektiv har haft stort inflytande i akademien och i vänsterkretsar i västvärlden de senaste åren.

Detta öppnar upp även för den stora vita majoriteten i USA att definiera sig själv utifrån sin rasmässiga identitet. Som Mark Lilla, humanistprofessor vid Columbia, uttryckte det i en artikel i The New York Times: "Vänstern borde tänka på att den första identitetsrörelsen i amerikansk politik var Ku Klux Klan, som fortfarande finns. De som spelar identitetsspelet borde vara förberedda på att förlora det." Det var framförallt det som hände i presidentvalet. Den stora vita majoriteten röstade efter sin identitet, vilket Donald Trump så bedrägligt men med facit i hand skickligt spelade på genom hela sin valkampanj. Om minoriteterna betonar sin särart i stället för sina grundläggande rättigheter att behandlas på samma sätt som majoriteten, kommer majoriteten till slut också att definiera sig själv som en särart och att bete sig därefter. Den radikala och högljudda vänsterns identitetspolitik bidrog till grunden för Donald Trumps framgångar och för att populismen kunde inta Vita Huset.

Man kan också se en spegelbild av vänsterns argument om etnisk kvotering till företagen. Den brittiska premiärministern Theresa May gav sig på multinationella företag med sitt klassiska citat: "Om du tror att du är en medborgare av världen, är du inte medborgare någonstans", och krävde sedan att brittiska företag skulle redovisa etniciteten hos de anställda.

Frågan är om något liknande inte är på väg att hända i Sverige. I en artikel i Eskilstuna-Kuriren skriver statsvetaren Clara Sandelind:

Identitetspolitik och nationalism delar grundsynen att politiken ska ägna sig åt att stödja, erkänna och dela upp individer utefter vilka identitetsgrupper de ingår i. Därför kan framväxten av dagens framgångsrika populistiska, nationalistiska partier också till viss del förklaras med att identitetspolitiken under decennierna framhållde minoritetsidentiteter men ignorerade majoriteten i sin avsky mot nationalism.

Förnekandet av fakta, förkastandet av kunskap och förutsättandet att människors grupp tillhörighet går före deras rättigheter som individer är alla brott med det arv som västvärlden burit på sedan upplysningen. Det är en farlig utveckling. En av de mest avgörande faktorerna när det gäller både de

som röstade för Trump och för Brexit var att de hade låg utbildningsnivå. Det är farligt för politiken och för demokratin när vägvalen formas av okunskapen snarare än på den kunskap i samhället vi alla kan dela på.

Varken en elit eller ett folk

En av de mest självklara saker som följer av demokratin är att dess valda företrädare ska lyssna på sina väljare och se den verklighet de lever i. Det är en stor utmaning därför att ingen människas tillvaro är lik den andres. Den verklighet var och en lever i är både annorlunda än andras och den uppfattas också olika.

Det är inget som ska nedvärderas eller reduceras till tron på att "Folket" lever i en och samma verklighet, har en och samma uppfattning och att alla därför är likadana. Så har socialister ofta tänkt sig samhället och på den basen har kommunister gett sig själva mandat att styra över andra utan att ta hänsyn till mångfalden av uppfattningar och individers fria vilja. Och så talar ofta de som ser folket som "ett folk" som styrs av en elit man själv anser sig utgöra.

Det finns inte heller en elit som är enhetlig. Jag tycker inte likadant som en socialistisk parlamentsledamot bara för att vi båda är ledamöter av Europaparlamentet. Tvärtom, vi är ju där för att vi har skilda och ofta motsatta uppfattningar.

Demokratin och det fria samhället bygger på motsatsen till tron på en elit och ett folk. Den bygger på insikten att vi alla oavsett varifrån vi kommer och oavsett vem vi är har olika röster och olika uppfattningar. Det är därför krav på kvoteringar av olika grupper reducerar individer till att bara vara en del av politiskt definierade identiteter och kategorier. De står i direkt konflikt med den liberala demokratis utgångspunkt att varje individ är unik och har sin egen röst och vilja.

Tanken att folket har en uppfattning som ledaren lyssnar till och företräder bygger på att en ledare själv tolkar vad folket tycker och legitimerar sin egen maktutövning genom det. Då blir företeelser som demokratiska val bara en omväg och ett onödigt filter. Det var på den grunden som Trump före amerikanska presidentvalet ansåg sig kunna döma en möjlig valförlust som illegitim och ett brott mot "Folket".

Folket i ett demokratiskt samhälle har olika uppfattningar och är olika individer. Och de som åsyftas med eliten, de valda företrädarna, är valda av

sina väljare för sina olika uppfattningar och viljor. De gör dem inte illegitima, utan i högsta grad legitima.

De som mest menar att den politiska makten ska lyssna till "Folket" vill egentligen förminska de demokratiska valens betydelse och samtidigt reducera medborgarnas mångfald av viljor till den uppfattning som samme person menar är bra för "Folket" att ha. Med att "lyssna till folket" menas ofta "lyssna på mig" eller en mer nedvärderande syn på de enkla uppfattningar som det påstådda "Folket" har.

I en demokrati är invånarna mer än en del av ett kollektiv. De är fria individer och medborgare med fri- och rättigheter. Vi, och det är vi alla, väljer våra företrädare och ger dem ett mandat att styra i den riktning vi har valt dem för. Och de valda företrädarna är många och olika, för syftet med demokratin är att den ska hantera politikens många olika uppfattningar och motsättningar. En del vinner en majoritet för sina uppfattningar och andra en mindre del. Det går inte att säga att folket har en vilja som står bakom just mig eller någon annan. Folkets vilja kan inte tolkas på något annat sätt än när det väljer sina företrädare.

I stället ser vi en fara med att allt för många politiker snarare lyssnar till vad de uppfattar som trender och sanningar i media än det mandat de har fått förtroende att förvalta. Det är en populism som leder till fortsatt medvind för det populistiska, till nackdel för bilden av verkligheten och den egna uppfattningen som väljarna kan förhålla sig till.

Det är självfallet inte så att Trump har lyssnat till folket mer än någon annan. Han har däremot sagt saker som många ville höra och som skiljer sig från vad andra har sagt och tyckt. Uppblandat med budskap om att göra "Amerika stort igen" har han förmedlat sitt tycke för Putin och hur han beundrar dennes ledarskap, inte tror att Putin vill gå in i Ukraina, att han vill bygga murar och riva handelsavtal, nedvärdera kvinnor, tala föraktfullt om minoritetsgrupper, fängsla politiska motståndare och hota självständiga domare, kanske också tillåta tortyr och deportera människor.

Det finns säkert en del av det amerikanska folket som delar dessa uppfattningar, men det finns inget som talar för att detta är vad "Det amerikanska folket" tycker. De som styr och representerar människor i de demokratiska institutionerna bör inte lyssna till en vilja att underminera rättsstat och demokrati, utan värna detsamma.

Väljare kan självfallet rösta på företrädare som vill underminera rättsstat och demokrati, och det är därför det är viktigt att väljarna får klart för sig vad olika partiet anser i konkreta sakfrågor. Det som politiker bör lära sig mer av är att själva stå för svåra uppfattningar och att förklara och förtydliga dessa även när media eller olika opinioner går emot vad man vill. Sedan får väljarna döma.

I detta ligger också att lyssna mindre på vad någon hävdar är folkets vilja och mindre fångas av det politiska spelet. I stället måste verkligheten få styra som en utgångspunkt för politiken, och politiker i sin tur stå rakryggat för sina uppfattningar. Säg som det är. Då kommer vi nog tycka olika om hur det är, både bland dem som söker väljarnas förtroenden och i valmanskåren.

Lika viktigt som att politiker lyssnar till människor och mångfalden i verkligheten, lika viktigt är det att politiker talar om de svåra problemen och utmaningarna och om sina uppfattningar. Det är då väljarna får sin makt. Inte som deltagare i en enda stor fokusgrupp utan som medborgare i ett demokratiskt samhälle.

I Sverige ska svensk lag gälla

En av upplysningens viktigaste framsteg var införandet av lagstyre, eller rättsstatens principer, det som på engelska brukar kallas *Rule of law*. Redan 1600-talsfilosofen John Locke, i sin klassiska *Second treatise of government*, skrev: "Thus the law of nature stands as an eternal rule to all men, legislators as well as others."

I boken *The origins of political order* menar Francis Fukuyama att bristen på lagstyre är ett av de huvudsakliga hindren för utveckling i dagens fattiga länder. Ett flertal vetenskapliga studier ger vid handen att det krävs en rättsstat för att ett land ska utvecklas. Det handlar både om att de politiska maktthavarna inte ska kunna göra vad som helst som faller dem in, utan att de är bundna av att utöva makt under lagen. Men det handlar också om att individen ska vara skyddad mot massans godtycke.

Det faktum att rättsstatens principer råder i Sverige är alltså en av grunderna till varför vi lever som vi lever, och inte som för 200 år sedan eller som i Afrika söder om Sahara. Det är också den ordning som garanterar oss som individer de rättigheter vi har i egenskap av just individer. Lagstyre, eller frånvaron därav eller avsteg därifrån, är alltså inte något man ska ta lätt på,

utan något man ska ta på allra största allvar. Det är en av vår civilisations främsta uppfinningar.

I Sverige ser vi i dag hur denna mest grundläggande statliga uppgift inte ombesörjs så som den måste göras och det underminerar vår samhällstillit. Förra året skedde enligt en sammanställning i Sydsvenskan dubbelt så många dödsskjutningar i Malmö än i miljonstaden Köpenhamn. Polisen har under 2016 rapporterat att de lägger ner mordutredningar inom ett par dagar på grund av bristande resurser. Företagare i Husby och Nordstan tvingas stänga på grund av rån och kriminalitet. Det är en farlig väg att gå för en liberal demokrati. När medborgarna inte längre litar på lagen börjar de i stället att lita på andra krafter.

Svaret på det växande våldet och kriminaliteten blev en diskussion om svenska värderingar. Under sommaren 2016 gjorde flera partier utspel på att införa statliga kurser för att lära nyanlända dessa värderingar. Det är att inte förstå vare sig orsak eller verkan. Grunden för det öppna samhället vilar inte på svenska värderingar, utan på rättsstaten. Det är den som behöver stärkas för att det är den som garanterar oss rätten till många *olika* värderingar. En mångfald i värderingar är en del av det liberala västerländska samhället.

Däremot är det ett bakslag för rättsstaten och dess institutioner när synen på brottslighet av olika slag leder till tyckande, tävling i politiska fördömanden och till en uttolkning av vilka värderingar som gäller, i stället för rättsliga åtgärder och skydd för de enskilda som riskerar att drabbas. Det är svensk lag som ska gälla, inte tyckande eller värderingar.

Det innebär bland annat att kvinnor, eller män, inte ska utsättas för sexuella trakasserier, övergrepp eller våld. Det är inte en fråga om värderingar som vi ska vädja till människor att omfatta, att undervisa dem i eller hoppas på stöd för. Svensk lag ska upprätthållas genom polis, domstolar och rättsväsendets övriga institutioner, inte genom tyckande och debatt om tyckandet.

Respekten för svensk lag ska inte och får inte heller bero på vilka värderingar man har. Svensk lag förutsätter att de som bryter mot den åtalas och straffas i den ordning som lagen föreskriver. Om detta inte görs får vi dubbla rättsprinciper, en som är den svenska lagstiftningen och en som bygger på förhoppningen om att alla har förstått, omfattat och vill respektera

det som mer allmänt är svenska värderingar vilket i praktiken ställer olika krav på laglydnad.

Där det sker undermineras respekten för de värderingar som har blivit till svensk lag. Vill vi inte upprätthålla lagen när vi ser människor bryta mot den, i tron att det handlar om en värderingsfråga, så urholkar vi inte bara lagstiftningen och rättsstaten utan också de värderingar som ligger till grund för dem.

Ytterst handlar det alltid om vikten av rättsstat och rättsväsende. Olika värderingar kan leva och utvecklas i samklang och i konflikt med varandra ända tills de begränsar en annan människas frihet och bryter mot svensk lag. När det händer finns inga kulturella frikort vare sig man är född i Sverige eller i Afghanistan. Den gäller oss alla och var och en lika mycket. Svensk lag ska upprätthållas oavsett om partiledare, polischefer eller någon annan tycker brotten är allvarliga eller inte.

Man får ha det som vi anser är svenska värderingar, danska värderingar, norska värderingar, arabiska värderingar, japanska värderingar eller grönländska värderingar, liksom man får lov att ha kristna värderingar, inklusive protestantiska, katolska, kalvinistiska, men också muslimska värderingar, buddistiska värderingar och även socialistiska värderingar liksom liberala, konservativa, kristdemokratiska eller, ej att förglömma, feministiska, ekologistiska och veganistiska. Men det är lagen som gäller.

Vi vet rätt väl vad svenska värderingar är, ända tills vi ska definiera det. Det är ett vitt begrepp som inte kan definieras en gång för alla och likadant för var och en, eftersom de ständigt formas av oss själva och utvecklas i vårt möte med andra. I stort är de inte just exklusiva värderingar. Principen om jämställdhet mellan män och kvinnor och våra lika rättigheter har – enkelt uttryckt – nått utanför Sveriges gränser även om de inte dominerar i hela världen. Men svensk lag är unik för Sverige och den ska gälla.

Det är statens och dess företrädares uppgift att ansvara för detta, inte att debattera värderingar som om lag handlar om tolkning av identitetspolitik. Land ska med lag byggas.

Världen av i morgon

I Vladimir Putins Ryssland utmålas västvärlden som ett hot. Hotet är vår globalism och demokrati, vår öppenhet och tolerans, helt enkelt vår frihet. Det är en medveten och planerad strategi från den ryska chauvinismen och förlorarens värld. I spåret av en misslyckad politik och förlorade drömmar odlar de "ryska värderingar". Det överordnade målet blir att skydda Ryssland i den historiska och kulturella illusion som man formar och som man menar att den ortodoxa tron och de slaviska, nationalkonservativa värdena representerar.

Vladimir Putin har misslyckats med att modernisera och utveckla Ryssland. I en värld av växande rikedom är Ryssland ett land av växande fattigdom. Protektionismen och inskränktheten har inte satt Ryssland främst utan i stället har Putin satt Putin främst. Ryssland har kommit i andra hand.

De förhoppningar medborgarna en gång hade har inte infriats, vare sig välstånd eller möjligheter har kommit till. Det gör att Putin nu med emfas hävdar att moral och sunda värden frodas i den ryska enkelheten och traditionalismen, och inte i det han kallar det dekadenta Europa.

Samtidigt hävdar han att Europa och USA står i vägen för Rysslands storhet och därför vill Putin göra Nato till en dysfunktionell organisation som konsumeras av sina inre motsättningar. Därför vill han särskilt underminera förtroendet för den ömsesidiga säkerhetsgarantin enligt Natostadgans artikel

fem. Det är av detta skäl och i strävan att på nytt göra Ryssland till en ledande stormakt som Kreml med olika medel sår split inom västvärlden i allmänhet och i EU i synnerhet.

Allt detta är allvarligt nog. Med Donald Trump som amerikansk president är världen än mer osäker. Han har indikerat att han anser att Nato bör lämna de baltiska staterna åt sitt öde om Ryssland attackerar dem och han har vid flera tillfällen uttryckt beundran för Vladimir Putin. När demokrati och staters suveränitet underordnas maktfullkomlighetens vänskap är friheten och säkerheten de stora förlorarna.

Den osäkerhet och den instabilitet som kan bli effekten av allt detta, och som hotar den fria världen mer än något annat, måste mötas genom politisk beslutsamhet när det gäller att värna de institutioner och regelverk som är den fria världens grund.

Det gör vi bäst genom att fortsatt hålla ihop, genom att behålla och utveckla de gemensamma institutionerna och genom att ytterligare stärka och binda ihop våra ekonomier och försvarsförmågor. Vi gör det inte genom att jaga kortsiktiga vinster eller försöka göra verklighet av påhittade populistidéer om starkare band till Ryssland som ett alternativ till den västliga gemenskapen.

Det finns de som säger att detta är skräckhistorier som används för att driva igenom gamla käpphästar. För dem som i dag pekar på hoten från Ryssland och vikten av ett starkt försvar är Ryssland alltid ett hot samtidigt som försvaret alltid ska ha mer pengar, brukar det hävdas. Läs då följande tre uttalanden:

När Sovjetunionen försvann genomförde de sina folkomröstningar och de fick "gå i fred", ingen hotade dem. Det gjordes inga försök att behålla Baltikum med våld, trots att det fanns olika åsikter i den frågan. För det har ingen sett eller hört någon tacksamhet.

Så uttryckte sig den ryska utrikesministern i april 2016, i en intervju i Dagens Nyheter. Tre länder som med våld tvingats in i en stat de inte ville tillhöra, med en totalitär ideologi de inte delade, ska alltså vara tacksamma för att de fick gå sin egen väg utan våld. Uttalandet uttrycker en syn på rysk rätt över sitt grannskap och sin omvärld, där det bara var generositet, till och med en felaktig sådan, som ledde till att Rysslands grannar fick sin frihet. Friheten,

både vad gäller den nationella suveräniteten och det demokratiska samhället, är enligt den ryska regimen på Moskvas nåder och ingen rättighet.

Uttalande nummer två: "Ingenstans." Det var Putins svar på frågan var Rysslands gränser slutar, i november 2016. Det var visserligen sagt som ett skämt, rapporteras det, men det ligger väl i linje med uttalande nummer tre. För två och ett halvt år tidigare sade Putin, precis efter annekteringen av Krim, följande till en samling av Rysslands ambassadörer:

Jag skulle vilja klargöra en sak för alla: vårt land kommer att fortsätta att aktivt försvara ryssars rättigheter, våra landsmän i utlandet, genom att använda alla tillgängliga medel – från politiska och ekonomiska till operationer under internationell humanitär rätt och rätten till självförsvar.¹

Till saken hör att Putin har sagt att Sovjetunionens sönderfall var 1900-talets största geopolitiska katastrof.²

En annan stor utmanare, inte minst för att regionen gränsar till Europa och för att miljontals människor med ursprung i dessa regioner lever i våra länder, är också islams politiska uttryck islamismen. Franskans begrepp "intégrisme" är relevant och talande här, eftersom det handlar om att integrera den institutionaliserade trons regler och normer i samhället i övrigt, även i den offentliga maktutövningen.

Det liberala samhället har plats för en mångfald av uppfattningar, värderingar och religioner men får inte acceptera det som vill underminera just denna liberala syn. Den islamism som bärs upp av oviljan att se skillnad mellan politisk makt och religiös tro står i en konflikt med den tolerans som fria samhällen bärs upp av. De terroråd som riktats mot en lång rad städer i Europa syftar till att hota och underminera det öppna samhället och är ett lika stort hot mot var och en som vill leva i frihet och öppenhet, oavsett religion eller politisk övertygelse.

Det är därför viktigt att bekämpa islamismen i Mellanöstern som väljer det totalitära våldets väg, både där och i våra egna samhällen i Europa. Vi gör det bara genom att bekämpa dem som bär ansvaret för terrorn – inte genom att underminera friheten och rättsstaten. Tvärtom måste friheten värnas för

¹ BBC 2016.

² Waxberg 2007.

alla på samma sätt som rättsstaten måste vara ett värn för alla, oavsett ursprung, politisk uppfattning eller religiös tro.

Ytterligare en kraft som vädrar morgonluft nu är Kina. På toppmötet i APEC (Asia Pacific Economic Cooperation) i november 2016 sade Nya Zeelands dåvarande premiärminister John Key att det tomrum som ett fallerande amerikanskt ledarskap skulle skapa kommer att fyllas av någon annan, och denna annan är Kina.

Den kinesiska ledningen instämmer, och säger sig vara redo att ta över den ledarroll i Stilla havsregionen som USA under Trumps presidentskap riskerar att lämna vakant. Filippinernas ledare Duterte, som själv är en del av den nya auktoritärt nationalistiska trenden med förakt för demokratisk kontroll och rättsstat, har redan sagt att han böjer sig för Kinas makt och ger upp kraven på kontroll över Syd kinesiska sjön, trots att domslut i internationella domstolen i Haag gav Filippinerna rätt. När en stormakt drar sig tillbaka kommer en annan att träda in i dess plats.

Merkantilismens återkomst

Han hette Jean-Baptiste Colbert och var finansminister under den franske kungen Ludvig XIV. Han har gått till historien som en av merkantilismens främsta företrädare. Det var en ekonomisk teori som gick ut på att land blev rikt och mäktigt genom att staten samlade på sig en så stor mängd ädelmetaller som möjligt. Det innebar att export var bra medan import var dåligt.

Det var inte bara Frankrike som var merkantilistiskt, utan stora delar av världens länder styrdes av samma tankesätt. Exempelvis tillämpade Spanien denna teori och gick i konkurs fem gånger mellan 1550-talet och 1620-talet. Merkantilismen såg världsekonomin som statisk, antog att mängden välstånd i världen var konstant och betraktade ekonomin som ett nollsummespel. Ett land kan bara bli rikt på ett annat lands bekostnad, trodde man.

Sedan dess har denna idé i grunden förkastats, inte minst av brittiska ekonomer som skotten Adam Smith och engelsmannen David Ricardo. De visade att handel är bra för att den tillåter oss att specialisera oss och fokusera på det vi gör bäst. Vi byter varor och tjänster med varandra. Det är i själva verket inte konstigare än att vi i vårt samhälle specialiserar oss på olika yrken. Tanken på att vi skulle bli rikare genom att vara våra egna advokater, ekonomer, hantverkare och tillverkare av livsmedel dog långt före

medeltiden. Den exempellösa ekonomiska tillväxt som Europa sett sedan medeltiden beror på marknadsekonomin, och därmed arbetsdelningens, successiva inträde. Den globala ekonomins mirakulösa utveckling de senaste 30 åren beror på att denna genom fri handel blivit till en global marknad där vi säljer och exporterar det vi är bäst på och importerar det som någon annan gör.

I all ödmjukhet har jag därför lanserat den Hökmarkska teorin om internationell handel. Den lyder så här: "Export förutsätter att någon annan importerar. Någon annans import förutsätter export från denne och att någon annan importerar hans export. Export förutsätter import. Import förutsätter export."

Adam Smith använde en nålfabrik som exempel, och visade att traditionella nålmakare bara kunde tillverka några dussin per dag, medan i en fabrik där en person utför endast en speciell del i produktionen kunde de tillverka tiotusentals.

Detsamma gäller för länder. De ekonomier som har bra förutsättningar för portvin, som Portugal, fokuserar på den tillverkningen medan länder som har bra förutsättningar för att tillverka ulltyg, som Storbritannien, fokuserar på det, vilket var det exempel som David Ricardo använde för att förklara sin idé om komparativa fördelar. Sedan byter briter och portugiser portvin mot ulltyg och får mer av dessa varor än de skulle haft om de inte hade handlat med varandra. Det spelar i detta exempel ingen roll om Storbritannien är bättre än Portugal på att göra både vin och tyg. Givet att överlägsenheten inte är exakt lika stor inom bägge områden tjänar länderna ändå på specialiseringen och handel.

Man kan också illustrera det hela med det så kallade brödrostsexperimentet. Det var den brittiska designers Thomas Thwaites som kom på idén att han på egen hand skulle tillverka en sådan apparat, som går att köpa på ICA för 199 kronor. Han fuskade, eftersom han inte grävde i gruvorna eller tillverkade verktygen och mikrovägsugnen själv. Ändå tog det nio månader och kostade honom en månadslön att få fram en rost som varade i fem sekunder. Thwaites hade misslyckats, på grund av frånvaro av arbetsdelning och handel.

Merkantilismen utgick från att en nation fungerade som en privatperson. En person kan bli rik genom att samla på sig guld, men en nation kan inte få vitt spritt välstånd på det sättet. Den enda vägen för en

befolkning att rejält höja sin levnadsstandard är genom ökad produktivitet, vilket förutsätter utbildning, innovationer, konkurrens – och utbyte.

Detta är alltså kunskap och insikter som kom fram under upplysningen och som har flera sekel bakom sig. Ändå har merkantilismen återkommit som idé, tanken på att länder förlorar av att handla med andra har hamnat i centrum för det politiska samtalet genom att ta sig ända in i Vita huset.

Donald Trump tror att det är dåligt för USA att ha ett underskott i handelsbalansen och att omvärlden "dödar USA när det gäller handel" och att USA:s kommersiella relationer till Kina utgör "världshistoriens största stöld". Han missar då att handelsbalansen utgör en del av betalningsbalansen och att USA som kompensation får ett positivt nettoinflöde av kapital vilket bidrar till investeringar och tillväxt i USA. Charles Szrom, en konservativ utrikespolitisk analytiker, kallar Trumps världsbild för "pre-enlightenment", det vill säga från tiden före upplysningen.

I en artikel i Harvard Business Review, med rubriken *A country is not a company* redogör nobelpristagaren, vänsterkolumnisten och ekonomiprofessorn Paul Krugman för det felaktiga i analogin mellan ett land och ett företag. Om ett företag ökar sin försäljning ökar det antalet anställda, allt annat lika. Därför tror många att om ett land på samma sätt ökar sin export så får det lägre arbetslöshet. Det stämmer inte. Det är inget som säger att ett land med överskott i handelsbalansen måste ha lägre arbetslöshet än ett land med underskott i samma balans. Handel ger ökat välstånd, en ökad efterfråga, växande utbud och därmed fler jobb. En annan nobelprisvinnande nationalekonom, Milton Friedman, har uttryckt det som att det är importen som gör oss rikare och exportens funktion är att betala för importen.

Donald Trumps retorik om att "Make America Great Again" är kopierad från Ronald Reagans framgångsrika valkampanj 1980 när han lanserade parollen "Let's make America Great Again". Men Reagan förde en motsatt politik jämfört med vad Trump säger sig vilja göra. Han ville öppna USA mot omvärlden och han värnade landets allierade och stod upp för den liberala demokratin.

Han beskrev USA som en skinande stad på en kulle och drömde om ett land som var riktat utåt, inte inåt. Han talade om människan som duglig och förmögen. När Reagan avgick var USA ett rikt och hoppfullt land igen och Sovjetunionen var, mycket som en konsekvens av Reagans politik, på väg att vittra sönder med sin planekonomi och instängdhet. Det var inte

protektionismen som vann det kalla kriget och det var inte de slutna gränserna som gjorde Amerika stort. Tvärtom, protektionismen och de slutna gränserna förlorade.

Den globaliserade nationalismen

Runt om i Europa förekommer ett underligt triumferande efter Donald Trumps makttillträde i USA och efter folkomröstningen i Storbritannien. Det handlar inte om någon glädje för någon politik eller några ideal utan om misstron mot eller föraktet för det öppna samhället, den liberala demokratin och rättsstaten. Det finns ingen glädje över någon ny politik utan bara inför förhoppningar om ett sönderfall av internationellt samarbete, gemensamma institutioner och en maktutövning som inte låter sig begränsas av vare sig internationella regler eller individens frihet. Det är förenat med en iver att vilja uttrycka förståelse för regimen Putins maktanspråk och de europeiska nationalistiska rörelsernas framväxt.

Det fanns de som ivrigt hoppades att en nationalistisk kandidat från ett parti med rötter i ett antal österrikiska SS-officerare skulle vinna presidentvalet i Österrike. Förtjust säger samma krafter att det kanske blir en kvinnlig president i Frankrike och menar att med Marine Le Pen så sätts alla dem som man är irriterad på eller föraktfull mot på plats. De önskar också att de nationalistiska partierna i Holland och Österrike vinner ännu mer och att Sverigedemokraterna får ännu fler väljare. Det är svårt att se vad de vill när de hälsar ökade motsättningar välkomna och minskat samarbete som en nyckel till framtiden. Eller, rättare sagt, det är lätt att veta vad de vill. De är emot det öppna samhället där individens frihet, den fria debatten och öppenheten ger både mångfald och dynamik bortom den politiska maktens kontroll.

Så kan vi visa "dem", låter det underförstått. Med "dem" menas just bara vagt "de andra" men mer specifikt åsyftas dem som har makten, som om det alltid var samma personer och partier som har suttit i regeringen. "De" som man menar inte brytt sig om att lyssna eller förstå eftersom de är fyllda av en ond eller konspiratorisk vilja att sälja ut landet, samhället eller att bara underminera det.

Men allt detta bortser från att de förändringar som de gläds åt och som följer spåren av denna utveckling inte slår mot en tänkt och enhetlig elit utan mot våra samhällen, mot vår fred och säkerhet. Minskad handel, ökade

nationella motsättningar, förakt för rättsstaten, en djungel av nationella byråkratier alla med sina egna detaljerade regelverk för det ena eller det andra, oförmåga att möta våra gemensamma problem eller legitimering av dem som med militärt våld vill ändra Europas gränser gynnar inte någon i vårt samhälle. Det drabbar oss alla. Och det är vi alla som är folket. Folket är nämligen inte begränsat till någon populistisk elits anhängare, eller det som oftast menas: den populistiska elitens egna ledare.

Det är få eller ingen som vet vilken politik som Donald Trump kommer att föra. Kanske vet inte ens han själv det. Och det är just detta som en del räknar honom tillgodo. Att man inte vet om han kommer att göra som han har sagt eftersom han kan göra vad som helst och föra vilken politik som helst. Och det är sant, vi vet inte vilken politik som Donald Trump kommer att föra, och det är i grunden tragiskt att detta är det som hävdas till hans fördel.

Det finns de som hävdar att man ska ta Trump på allvar, men att man inte ska tolka honom bokstavligen, "take him seriously but not literally". Det finns en förhoppning om att han inte kommer att föra den politik han har utlovat, att man kan lita på att han ljuger, för att travestera en klassisk formulering om S överbudspopulism. Detta eftersom det under ytan av ändå finns en djupare insikt i USA att landet är för viktigt för att styras med populism och plötsliga infall. Så förhoppningen om att vi inte vet vad som kommer ur Trumps presidentskap blir det som talar till hans fördel, även för många av dem som är hans hejklack.

Men några saker vet vi bestämt. Han har en syn på andra människor som är föraktfull och bottnar i en djup arrogans. Skrytandet om sexuell antastande avslöjar både skrymtaren och den som ägnar sig åt sexuell antastande genom att utnyttja sin makt och förmögenhet. Jag har svårt att förstå dem som menar att han innerst inne är en trevlig och pålitlig prick, som vill väl men uttrycker sig lite drastiskt.

Vi vet också att han utan omsvep kan fördöma människor från andra kulturer och länder. Mexikaner är i hans ögon våldtäktsmän som man ska bygga en mur mot. Muslimer är i hans ögon terrorister som man ska förbjuda inresa. Kvinnliga politiker är, om de är av en annan uppfattning, fjantiga personer som saknar hans klokskap och stil. Kineser ska man inte lita på. Däremot är det betydligt svårare enligt Trump att ha någon uppfattning om Ku Klux Klan.

Det förakt som Trump projicerar mot människor av annat kön, religion eller etnicitet leder inte till minskade motsättningar i en värld som redan präglas av alldeles för stora sådana. I stället innebär det ytterligare risker för vår fred och säkerhet. Man ska vara mycket irriterad över det som kallas politisk korrekthet för att tycka att det är roligt att en sådan person ska styra världens mäktigaste land. Han är förvisso inte politiskt korrekt men problemet är att han heller inte bryr sig om vare sig politikens konsekvenser eller vad som är rätt eller fel.

De vi också vet är att han är emot fri handel. Han hävdar att fri handel underminerar den amerikanska ekonomin. Han vill omförhandla den nordamerikanska frihandelsöverenskommelsen därför att han anser att mexikaner och kanadensare stjälar jobben från amerikaner.

Nu är det så att USA har haft en stadig tillväxt av jobb de senaste åren och den amerikanska ekonomins styrka, trots en stor hemmamarknad, är dess internationella konkurrenskraft. Apple hade inte varit Apple utan kunder i Europa och Asien, utan produktion och tillverkning i Kina och utan design och utveckling i Kalifornien. Silicon Valley har inte blivit så stort genom slutenhet utan genom sin öppenhet. Export och import är båda vägar till ekonomisk utveckling och välstånd. Fri handel är ett uttryck för individen och samhällets frihet.

Det är den fria handeln som under de senaste tre decennierna har frigjort en ekonomisk utveckling som både skapat välstånd och integrerat allt fler människor i en modern världsordning av internationell rätt. Trumps valseger har redan lett till att planerna på ett frihandelsavtal med länderna kring Stilla Havet har förts åt sidan. Det finns inget i detta som gynnar amerikanska intressen eller den fria världen.

Vinnaren är i stället Kina, som Trump i sin tur anser skadar amerikanska intressen genom sin handel. I samma tankelinje har hans makttillträde lett till att möjligheterna till ett frihandelsavtal mellan EU och USA har tappat tilltro och att förhandlingarna förmodligen kommer att parkeras.

Det vinner Ryssland och Kina på medan USA och EU förlorar viktig handel, närmare samarbete, finansiell integration och en möjlighet att stärka den fria västvärldens liberala demokratiform och dess öppna världsordning.

Det blir helt enkelt lägre tillväxt och sämre välfärd med mindre handel. Socialister, miljöpartister och alla andra av tillväxtens fiender har liksom nationalister av den gamla skolan hetsat mot frihandeln och mot det

transatlantiska frihandelsavtalet i synnerhet. Och nu har de Trump på sin sida.

Det är svårt att förstå varför så många populisterna, eller som de gärna vill påskina folkets företrädare, jublar över att ekonomisk tillväxt och högre levnadsstandard går förlorade. Såvida de inte tror att handel är tillväxtens och välståndets fiender. Men så ser inte verkligheten ut, vare sig historiskt eller i vår egen tid.

Det är dessutom svårt att förstå varför de tycker att det är så roligt eller spännande att samarbetet och integrationen mellan världens två största ekonomier och viktigaste demokratier nu ställs på halt. På vilket sätt har man som europé eller amerikan ett intresse av att den ryska och kinesiska regimen får ökad makt och betydelse?

Vi vet också att Trump anser att den politiska makten ska kunna användas för att arrestera eller komma åt politiska motståndare. Den fria pressen attackerar han gärna och hotar lika gärna. Domare som hanterar de rättstvister han är inblandad i, och de är rätt många, förkastar han och säger att han ska komma åt med presidentmakten.

Han anser sig också kunna bedöma hur många röster han egentligen hade trots att han påstår att systemet var riggat. Och han uttrycker återkommande gillande för makthavare som ställer sig över rätten i sina länder eller i det internationella samfundet. Putin. Erdoğan. Pakistans premiärminister Nawaz Sharif. Filippinernas Duterte.

Inte bara det, han uttrycker förståelse för när de likt Putin struntar i internationell rätt och invaderar ett annat land. Han vill gärna göra upp med Putin och han luftar gärna misstro mot att hålla gamla avtal med sina allierade. Han tror mer på Moskvas presskommunikéer än på den egna nationens underrättelsetjänster och offentliga myndigheter.

Han uttrycker av någon anledning ett ogillande av europeiskt samarbete. Han välkomnar att EU splittras upp när Storbritannien lämnar. Men varför har han ett intresse av att det europeiska samarbetet när det gäller ekonomi, säkerhet, fred, forskning, finansmarknader, energi och klimat försvagas? På vilket sätt anser Donald Trump att det är fel att Europas länder samarbetar och tar bort hinder och byråkrati som hindrar handel och ekonomi att utvecklas och som stärker gemenskapen mellan länder som varit i krig? Frankrike och Tyskland. Slovenien, Kroatien och Serbien. Eller alla de länder som frigjordes från sovjetiskt förtryck och styre, för de baltiska länderna som

okuperades av Sovjetunionen till alla de andra länderna bakom järnridån som led under kommunismens förtryck. På vilket sätt är det fel att de samarbetar om att öppna sina ekonomier för handel, investeringar och gemensamma regler?

Varför är det dåligt att vi i stället för 28 eller egentligen 31 olika nationella regelsystem inom det som i dag är EU har ett gemensamt regelsystem för den gemensamma ekonomin? I stället för att varje land har sin byråkrati, sina detaljerade regler och sina bestämmelser om billyktor, plast, livsmedelstillsatser, avloppsrörs hållbarhet och sina horder av byråkrater. Man måste älska byråkrati för att vilja gå tillbaka till ett sådant Europa. Varför vill han bryta upp ett europeiskt samarbete som otvivelaktigt har gett både fred, säkerhet och en bättre ekonomi? Varför i så fall inte börja med Texas eller Kalifornien?

Det är svårt att förstå dem som anser det vara en triumf att USA har en president som är emot europeiskt samarbete, gemensamma europeiska lagar och en inre marknad. Det är än svårare att förstå eftersom den gemensamma ekonomin och den gemensamma politiken oavsett vilken uppfattning man har om den håller samman EU mot den ryska påverkan som vi ser i dag. Jag har svårt att förstå dem som antingen inte vill se eller erkänna att denna påverkan och den rustning vi möter pågår eller som till och med gärna accepterar att den leder till ökat ryskt inflytande i Europa.

Vilken glädje har hejklacken av att vi får mer av Putins inflytande i våra ekonomier och rättssystem, mer påverkan på våra politiska processer och ökad hotfullhet? I skuggorna från Moskva undermineras både rättsstat och demokrati.

Ett Europa i förändring

Därmed kommer vi till de nationalistiska hejklackarnas glädje över Storbritanniens utträde ur EU. Man kan ha lika många politiska uppfattningar om besluten som tas i Europeiska unionen som man kan ha på de beslut som fattas i Sveriges riksdag eller i Storbritannien. Men att vilja bryta det europeiska samarbetet är att vilja bryta upp Europa, vårt rättsliga och ekonomiska samarbete och vår förmåga att gemensamt ta oss an vår framtid och våra utmaningar. Det är att bryta ett samarbete som syftar till att ge individer lika rättigheter över hela vår kontinent till förmån för en

maktutövning där den enskildes frihet blir en funktion av gamla gränser och nationella regleringar.

Så varför vill de så gärna att vi inte ska kunna fatta beslut som är gemensamma i ett Europa som har en gemensam ekonomi, miljö och säkerhetspolitisk situation? Varför vill de inte att Europa ska samarbeta med lagen som grund? Det innebär att den nationella makten över individer sätts före individens frihet. Det får till konsekvens att nationella motsättningar överordnas gemensamma intressen.

Precis som varje annan del av världen formas Europa antingen genom den starkes makt eller lagens rätt. En stor del av dem som jublar över Storbritanniens utträde gör det i förhoppningen om att nationell lagstiftning ska ge mer makt åt den egna politiska eliten, även om det innebär mindre frihet för den enskilde. I bakgrunden av denna förhoppning vilar tanken på att man inte behöver ta hänsyn till andras makt. Men sådan är inte verkligheten

Den brittiska folkomröstningen har lett till en kaotisk situation i Storbritannien. De löften som gavs inför folkomröstningen är redan hävda. Nu strävar regeringen efter att lämna den inre marknaden helt, i motsats till de löften som lämna-sidan gav. Den inre enigheten i unionen är satt på spel och parlamentet har hamnat på undantag. Näringslivet upplever sig inte alls vara tyngt av den gemensamma lagstiftningen på den inre marknaden utan vill fortsatt lyda under den. Pundets fall och sänkta tillväxtprognoser visar hur mycket av brittiskt välstånd som står på spel. Plötsligt har förhoppningen om ett ytligt handelsavtal med USA – i en underdånig bilateral relation med en maktfullkomlig amerikansk administration – kommit att ersätta ett fullständigt deltagande på den egna ekonomins viktigaste marknader.

Det är svårt att veta varför populisterna och alla de andra som ivrar för ett uppbrott från europeiskt samarbete tycker det är bättre om vi står ensamma än tillsammans. Varför vore det att värna svenska intressen om vi ställde Sverige åt sidan av de gemensamma beslut som fattas på våra viktigaste marknader? Varför skulle vi som enskilda nationer kunna uppnå mer?

Den stora frågan är hur Storbritannien ska kunna hantera ett minskat inflytande i Europa med en ökad kontroll över den egna ekonomin som i sin tur är en del av den europeiska. Det är klart att det brittiska parlamentet kan stifta sina egna lagar om kemikalieanvändning, livsmedelssäkerhet, utsläpp

och säkerhetskrav i bilar, för att ta några exempel. Men så fort de vill exportera något så måste de förhålla sig till andra länders lagar, regler, byråkratier, tullsystem och transporter.

Det kan vi självfallet alla göra. Vi kan ha svenska lagar för avloppsrör och vi kan ha svenska lagar för tillsatser i godis och vi kan ha olika i allt, om vi därmed menar att självständigheten ligger i att vi har vår egen byråkrati blandad med alla våra grannländers byråkratier. Men vad är poängen, och vari ligger självständigheten, i att varje land i Europa ska ha olika lagar i varor och tjänster som vi ändå vill ska kunna vara gemensamma? När vi ändå behöver acceptera alla andras regelsystem när vi uppträder i ett modernt samhälle som är större än den gamla nationalstaten? Om vi vill exportera och importera?

Europeisk lagstiftning har vi, och ska bara ha, när det gäller det som är gemensamt. Det är för att undanröja den byråkratiska snårdjungeln av 28 olika lagstiftningar, regelverk och byråkratier som vi har en gemensam inre marknad. Det innebär självfallet inte att lagarna eller byråkratin nödvändigtvis blir bättre, eller lever upp till vars och ens politiska uppfattning, men den gemensamma lagstiftningen leder i alla fall till att vi har *en* gemensam lagstiftning, *ett* regelverk och *en* byråkrati i stället för 28. En lag är mindre än 28.

Den brittiska finansmarknaden har redan i dag fler regler än de gemensamma som är specifika för Storbritannien, något som skapar större bördor för brittiska banker och finansbolag. De har högre kapitaltäckningskrav, de får betala en större avgift för att finansiera framtida finanskriser och de har tvingats dela upp investmentverksamheter från insättningsverksamhet. Det kan man tycka är bra eller dåligt, men det är mer regleringar. Och de får lov att ha dem som medlem i EU.

Det går att ha synpunkter på konsumentskydd, miljökrav och mycket annat men det allra mesta följer av nödvändigheten av att samarbeta över gränserna. Tror någon att Storbritannien eller Sverige genom att agera själva kan motverka luftföroreningar eller att vi ensamma skulle komma tillrätta med överfiskningen i Östersjön? Den gemensamma energipolitiken syftar till att vi enkelt ska kunna handla med varandra och bidra till trygghet i försörjningen, den inre marknaden till att europeiska företag ska kunna växa och bli globala ledare samtidigt som de bidrar till investeringar, tillväxt och nya jobb.

Allt detta kokar ner till frågorna som kan ställas om och gentemot populisterna och alla dem som ivrar för ett uppbrott från europeiskt samarbete: Varför är det bra att inte samarbeta? Och varför är det att värna svenska intressen att ställa Sverige åt sidan av de gemensamma beslut som fattas på våra viktigaste marknader? Eller varför är det roligt, lustigt eller frestande att tänka sig att vi inte ska ha några gemensamma beslut och någon gemensam marknad alls? Att vi ska sakna gemensam förmåga, vara utanför inflytande över det som är vår gemensamma verklighet och vara utelämnade åt bara det som vi som enskilda nationer kan uppnå, var för sig?

På vilket sätt blir Storbritannien starkare av att vara ensamt? Det är det scenariot som nu är de brittiska politikernas plåga och det är därför de talar om att både äta och behålla kakan. Både få vara med i den inre marknaden men inte påverka dess lagstiftning? Vari ligger triumfen? Europa utan EU vore ett undermåligt och på sin höjd symboliskt stöd för länder som Estland, Lettland och Litauen, som redan i dag lever under en rysk påverkanspolitik. Dessa länder vore, trots Nato som de inte varit med i om inte EU fanns, ryska lydriken utsatta för rysk påtryckningspolitik, lagstiftning och maktutövning.

På vilket sätt vore det till en glädje för Sverige att dessa länder kom under Moskvas skuggor? Att vi åter en gång fann att länderna på andra sidan Östersjön tillhörde ett annat rättssystem med en ekonomi präglad av politisk maktfullkomlighet och korruption? Jag vet att många av hejrlackens ledamöter inte vill tro regimen Putin om något ont, men är de inte medvetna om att det blir allt mörkare för frihet, marknadsekonomi, rättsstat och mänskliga fri- och rättigheter i Ryssland?

Det finns många problem i vårt samhälle men lutar man sig tillbaka kan man ändå se att Europa i dag har bättre förutsättningar än någonsin att vara fredligt och fritt, om vi håller samman. I stället för en kontinent delad mellan förtrycket och friheten har vi ett återförenat Europa med en gemensam ekonomi, vi har en gemensam demokrati och vi har rättsstaten förankrad som ett gemensamt system även om detta utmanas av både politiska rörelser och vissa regeringar.

Den nygamla nationalismen

Över vår kontinent är det allt fler som bekänner sig till en nationalism som går bortom nationell gemenskap och stolthet. Det är en ny sorts nationalism,

som tillsynes inte handlar om den egna nationen och stoltheten över det egna landet utan snarare om misstron mot människor från andra länder, kulturer och religioner. Det är en nationalism som överordnad ideologi som inte har att göra med den egna nationens identitet och traditioner.

Det är en nationalism som inte handlar om den egna historien eller glädjen över det egna samhället utan om ett motstånd mot det civiliserade samhällets utgångspunkter om att vi alla är lika värda, att man är oskyldig tills motsatsen är bevisad, att mångfald ger en valfrihet för den enskilde individen, att individens rätt och frihet är samhällets grundläggande förutsättning för civilisation och utveckling.

Det är en nationalism som oberoende av nation mindre handlar om "vi" och mer om att vara emot "dom". Att vara emot människor som på olika sätt genom sina tankar, idéer, företagande, uppfinningar och innovationer rubbar det man anser sig vara och riskerar att göra några andra mer framgångsrika än oss själva. På "vår" bekostnad om det inte är vår framgång. Inte för att vi blivit fattigare genom företagande, handel eller mångfald utan för att denna globaliserade nationalism handlar om något annat än nationen. Den handlar om osäkerheten inför framtiden och drömmen om det förgångna. Tron på att den egna nationens traditioner och historia återupplivar en överhöghet och en makt över andra och därmed kan styra vår egen framtid oberoende av andra.

I Storbritannien handlar det om drömmen om Imperiet och en tid då Britannien styrde över världens hav, med undersåtar i varje världsdel i ett samvälde där solen aldrig gick ner. I Österrike drömmen om det gamla Österrike med Ungern, Rumänien, Tjeckien, Slovakien, Slovenien, Kroatien och Serbien, det som en gång var det Habsburgska. I Ryssland härskar än drömmen om ett imperium från Vladivostok till Östersjöns alla västliga stränder. I USA handlar det om en tid då landet var den enda och absolut dominerande makten i en delad och fattig värld. I dag är USA både rikare och mäktigare men delar både rikedomerna och makten med fler.

Det var bättre förr, är den sanna ideologiska utgångspunkten för denna globala nationalism som lever i föreställningen att vi kan slippa dagens problem genom att frikoppla oss från världen och luta oss tillbaka på det vi tror var gårdagen.

Det var en annan värld där mycket kunde tas för givet och mycket var självklart. Ända tills allting föll. Och tragedin bakom den nygamla

nationalismen är att den lutar sig mot minnen och föreställningar som löstes upp i en ny tids verklighet där demokratin, rättsstaten och friheten överordnades den gamla makten. Den höll inte den nya tidens mått. För det var inte bättre förr. Det var fattigare. Det var våldsammare. Det var hungrigare. Och det var dödligare för nyfödda, unga liksom för äldre. Det var ofriare och det var fler krig.

Drömmarna om det förgångna är inte ens en fråga om gångna tiders verklighet utan en illusion som maskerar de mer grundläggande stämningar det egentligen handlar om. När forna tiders stormakter tog kontrollen över andra länder och samhällen i andra delar av världen, inte för att man nödvändigtvis ville dem illa utan för att man ändå menade sig vilja väl och framförallt ansåg sig veta bättre och ha rätten på sin sida. Dessa drömmar och föreställningar om det förgångna och den egna överhögheten rymmer en mångfald former av främlingsfientlighet, medveten och omedveten misstro mot det främmande och andra kulturer och ibland är de spetsade med ren rasism.

Dem som vill att vi ska lösa framtidens problem genom att återvända till en tid då man föreställer sig att dessa problem inte fanns stör de i sig mycket olika politiska figurerna Farage, Hofer, Le Pen, Putin eller Trump inte så mycket. Det är ju inte rätten utan makten som blir det viktiga när den gamla tiden romantiseras. En enda ordning som gällde och den innebar ordning och reda. De nya nationalisterna vill alla vara i klump och i kollektiv, därför ringaktar de i varierande form den enskildes rätt.

Därför blir den globala världsordningens rättssystem och dess institutioner för att värna den enskildes och enskilda länders rätt något för de svaga som missgynnar de starka som en gång kunde driva igenom sin rätt. Det är svårt att förstå vad de nya nationalisterna menar med tanke på konsekvenserna av det uppbrott de vill göra. Men i själva verket är det allt för enkelt: de gillar makten mer än rätten, för de utgår från att de ska ha makten. Ett civiliserat samhälle bygger däremot på att rätten överordnas makten.

Från vårt naturtillstånd har vi sett hur makten normalt varit överordnad rätten. Den starkare kunde ta den andres ko eller hem, de som var fler kunde styra över de som var färre. Makten gav rätten.

Det är i grunden den enklaste samhällsformen. Jag vill ha ditt hem. Jag tar ditt hem. Du får finna dig i att jag tar ditt hem. Eller hustru, döttrar, mark, boskap eller vad det än kan tänkas vara. Den starkes rätt har definierat stora

delar av världshistorien och vi ser det fortfarande i förfärande stor omfattning. Så tog kommunismen makten över Ryssland och etablerade Sovjetunionen. Så tog Nazismen över Tyskland. Så delade Sovjetunionen och Tyskland Europa sig emellan. Och så vidare ut i Europas värsta tragedier och förnedring. Drömmen om den idylliserande och romantiserade makten bygger på en föreställning om ett perfekt samhälle som inte tillåter den enskildes rätt.

Det civiliserade samhället är mer komplicerat. Om du tar min ko, eller slår ner min bror, tar jag inte tillbaka den, och jag hämnas inte. Jag vänder mig till de rättsliga institutioner vi har. Till länsman, till kungen, till rätten, till domstolen eller till polisen och rättsväsendet. Även om jag anser mig veta att du är skyldig dömer och bestraffar jag dig inte förrän det är bevisat och jag låter det rättsliga systemet hantera detta i stället för att det blir en hämndens vendettor mellan dig och mig. Det är svårt och det tar århundraden att utveckla samtidigt som det kan raderas på några år. Det är också frustrerande eftersom det innebär att de som vi tycker oss veta är skyldiga kan få gå utan straff.

Rättsstaten och det civiliserade samhället kräver förtroende och tillit, till rättsstatens och demokratins institutioner. Om vi tror eller säger att valen är riggade undergräver vi förtroendet och tilliten liksom när vi säger att en domare som är mexikan inte kan döma rättvist. Om vi menar att den offentliga makten utövas som en konspiration av eliten mot folket undergräver man folkets förtroende till sin egen rätt att välja sina ledare. Säger vi att alla media hänger ihop för att förtiga sanningen misstror vi till slut sanningen hur den än presenteras.

Om den offentliga makten inte förmår upprätthålla rättsstatens principer, om den låter opinion påverka den offentliga maktens utövning och dess tillämpning av regler i stället för att låta lagarna styra underminerar man till slut det förtroende och den tillit man måste förtjäna. Om medias rapportering och nyhetsflöde domineras av strävan att hävda politiska uppfattningar eller för att driva en gemensam politisk agenda undergrävs till slut medias trovärdighet som en faktor för öppenhet och en balanserad verklighetsbild i ett pressfrihetens samhälle.

Pressfriheten är den viktigaste korrigerande och balanserande faktorn i ett öppet samhälle, men om förtroendet för media i allmänhet undergrävs vänds det mot den fria pressen som sådan. Illusionen om den upphöjda

sakligheten hyllas ibland, både av medias företrädare och av dem som vill förkasta pressfriheten. Den ena gruppen avvisar all form av kritik mot media som kritik mot pressfriheten och den andra menar att all kritik mot enskilda media är att se som pressfrihetens misslyckande. Båda grupperna bortser från att poängen med pressfriheten är den kritiska granskningen och de skilda perspektiven, inte den upphöjda sanningen.

Världshistorien har ständigt pendlat mellan en utveckling där makten överordnats rätten eller där rätten överordnats makten. Där rätten har överordnats maktens utövning har individer och familjer kunnat leva i trygghet och i frihet att utveckla sina egna liv, egna drömmar, egna tankar liksom egna sociala nätverk, från familjer till samhällen, politiska rörelser eller religiösa gemenskaper.

Den spröda civilisationen byggd på individens rätt har mobiliserat individers förmåga och arbete liksom deras sociala ansvar på ett sätt som makten själv aldrig kan uppnå. Våra stora civilisationer har formats och är i dag formade på individens rätt och på att rätten är överordnad makten. Det har varit en relativ process och inte alltid förenad med det som är demokratins utgångspunkt, men den har ändå skapat skillnaderna mellan despotier och upplysta samhällen.

Den globaliserade nationalismen har som en gemensam nämnare att den misstror rättens överordnade ställning gentemot makten. Den leder, menar den, till att skyldiga kommer undan, inte minst de grupper som bär skuld och frågan om skuld avgörs ofta i deras ögon av vem man är. Den leder också till att de överordnade nationalistiska värdena kan ifrågasättas i en fri och öppen debatt utan att någon kan hindra det.

Individens rätt hindrar den starke från att fatta precis de beslut som man känner är folkets, i stället för en vek elit som lutar sig mot rättsordningens subtila principer. Det kan handla om gränser som, oavsett internationell rätt och andra nationers suveränitet, måste överträdas och territorier som måste invaderas för att upprätta det sant ryska. Det kan på samma sätt handla om öar som man i strid med internationell rätt och andra länders krav helt sonika anser rättmätigt tillhör det kinesiska folket därför att de helt enkelt anses kinesiska.

Vi ser det i så många fall när det gäller att få tyst på kritiska sanningar som stör den ideala bilden av det utopiska samhället som på historiens grund måste förverkligas. Det handlar om makten och det handlar om rätten.

Frihandelsavtal handlar om att i rättslig ordning definiera enskilda aktörers rätt till handel i en öppen marknadsekonomi som i sin tur bygger på individens rätt. Internationell rätt reglerar nationers rätt oavsett om de är små eller stora, oavsett om de är starka eller svaga. Den internationella rättsordningen är en grund för fria nationer och för fredlig samverkan där alternativet är maktens och styrkans ordning där friheten och rätten får stryka på foten. Problemet med allas rätt är att den upplevs som hindrande för den som anser sig ha rätt. Och makt.

Europeiska unionen handlar om ett samarbete grundat på en rättsordning som motverkar att stora länder bestämmer över små, som ger alla lika rättigheter inom unionen oavsett om man är grek eller dansk, eller polack eller britt. Allas rätt innebär att vi ofta tvingas ge någon annan rätt eftersom lagarna sätter oss lika. Demokratins rätt innebär att vi ibland är i majoritet och ibland minoritet. Den globala nationalismen är emot internationellt samarbete eftersom det definitionsmässigt sätter upp spärar och regler för vad var och en kan göra och sätter alla under en gemensam rättsordning.

Där alla har lika rätt är det viktigt att vi står bakom rätten i stället för att påstå att rätten står bakom oss. Det finns nämligen ständigt många som vill att "vi" ska ha mer rätt. Förnekar vi andra lika rätt förnekar vi också vår egen lika rätt. Och så undergrävs rättssamhället.

Jag säger ofta att de hot mot demokratin och friheten, liksom mot vårt välstånd, som vi i dag står inför, är av den arten som EU en gång bildades för att kunna möta. De kriser vi möter är inte tillkomna genom samarbete utan framväxta ur bristerna på samarbete och rättsordning i andra delar av världen. Rysslands aggressiva utrikes- och säkerhetspolitik. Mellanösterns sammanfallande stater. Flyktingkrisen som ingen riktigt har en ordning för att hantera, vare sig enskilt eller tillsammans. Den globala ekonomins utmaningar som blir allt större om vi inte själva rör oss snabbare. Klimatfrågan som kräver ett gemensamt ansvar. Kinas framväxande makt.

Den osäkerhet vi ser är större än tidigare. Stora faror skymtar i horisonten och vår världsordning ifrågasätts både av andra och oss själva. För mig är detta en tid för ny upplysning. En upplysning om den enskildes rätt och frihet. Hur det civiliserade samhällets framsteg formas av öppenhet, mångfald, samhällelig gemenskap och individens rätt som alla är varandras förutsättningar. Om hur samhällen utvecklas i ljuset av mångfald, yttrande-

och tankefrihet, fria media och fri forskning. Om hur konsten och kulturen frodas av att stå fria från staten och kunna utvecklas i dynamik. Om hur marknadsekonomi och fri handel ger välstånd och hur en rättslig ordning som respekteras av alla ger trygghet och stabilitet. Att varje individ har något att göra skillnad med som är upp till honom eller henne att utveckla.

Vi behöver bli ett frihetens centrum i en värld där friheten och rätten hotas och där ytterst människors värdighet riskerar att gå förlorad. Ett växthus för forskning och kunskap, för innovationer och teknisk utveckling. Det är i Europa som detta en gång inträffade och det var detta som gav vår kontinent århundraden av ledarskap baserad på rättsstatens värden, även om detta inte alltid präglade handlingarna gentemot andra. Det är i samarbete vi kan utveckla detta.

Genom att hålla samman en union som återförenat Europa och skapat världens största marknad och ekonomi. Genom att stå fast vid den lilla statens rätt och den lilla människans frihet. Alla de länder som i dag är fria och demokratier har en gemenskap i denna värld som är den största rikedom nämligen allt det välstånd och all den kunskap som fria samhällen kan utveckla. Förhoppningsvis med USA som en allierad, med Kanada, Australien, Nya Zeeland, Japan, Latinamerikas framväxta demokratier, Indien och alla andra världens samhällen där rätten är överordnad makten.

Där nationens frihet är större än nationens historia. Där individers rätt formar samhällets gemenskap och statens makt. Där utvecklingens krafter förenas för att ta fram det bästa som människor kan skapa och form.”

Ljusets tid

I årtusenden levde människan i instängdhet, okunskap, fattigdom och förtryck. Allt sedan människan började bli bofast någon gång för runt 10 000 år sedan har vi organiserat samhällen med präster och kungar på toppen och med massorna som mest makt- och egendomslösa varelser vars syfte var att skapa ett överskott åt den styrande eliten och att utgöra manskap i denna elits ambitioner att utöka sin makt och sitt territorium.

Sedan kom människan i form av den enskilde individen. Det var mänsklighetens viktigaste utvecklingssteg sedan Sapiens efterträdde Neandertal.

Den enskilda individen trädde fram som en person i sin egen kraft. I renässansens målningar såg vi plötsligt den enskilde borgaren, hans fru, pigan, ja alla människor kunde plötsligt avbildas i sin egen personliga kapacitet. Hans eller hennes liv blev ett intresse för inte bara konstnären utan också för betraktaren, och de avbildade förstod sitt eget värde.

Tanken på att den enskilde individen hade ett värde i sig hade slagit rot. Därmed var också tanken på att diskutera hans eller hennes kunskaper, rättigheter och möjligheter relevant. De enskilda människorna trädde sakta fram från att ha varit objekt för andras styre och beslut till att vara subjekt i sina egna liv.

Den enskilde individen blev en faktor att förhålla sig till, vi fick individuella mänskliga fri- och rättigheter samt krav på att makt skulle utövas under medborgarnas mandat och under lagen. Hur långt man än var från demokratin och ett samhälle där individens rätt stod i förgrunden hade man påbörjat vägen dit.

Denna idéströmning, som vi kallar Upplysningen hade även en skotsk version som ofta var mer aptitlig än den franska med sina dragningar åt det centralstyrda och totalitära. Tretton år efter att Voltaire skrev sitt *Traktat om toleransen* kom Adam Smiths *Om nationernas välstånd* (1776). Tillsammans kan de sägas fånga det öppna samhällets essens. Det var dessa idéer som gav såväl massvälstånd och globalisering som demokrati och rättsstat.

Upplysningen har visserligen stött på hinder sedan 1700-talet. Det räcker med att nämna motreaktionen i 1800-talets romantiska nationalism och 1900-talets storkrig och de två totalitära katastrofideologier som drabbade vår världsdal under detta sekel. Icke desto mindre lever vi i fred och välstånd tack vare upplysningens idéer.

Nu står de dock på nytt svagare, inte till sitt innehåll, men som vägledare för den västerländska samhällsutvecklingen i stort. De är på nytt utmanade av dem som anser att rättens principer inte får stå i vägen för kollektivets makt.

Är det inte framväxten av extremister i Europas nya demokratier så är det en Vladimir Putin i Ryssland eller extremister i Europas gamla demokratier. Instängdhet, dyrkan av auktoritärt ledarskap, misstanke mot omvärlden och den andre, brist på förståelse för företagsamhet och öppenhet, förakt för demokratin och rättsstatens procedurer och principer.

Mot denna bakgrund finns det skäl att påminna om varför våra samhällen är som de är, hur det kommer sig att en vanlig svensk har det tjugo gånger bättre än för 150 år sedan, varför polisen skyddar medborgarna i stället för att trakassera dem, hur det kommer sig att världsfattigdomen håller på att utrotas.

Det finns också skäl, vilket är ännu viktigare, för att peka på en väg framåt med mer öppenhet och dynamik, i stället för mindre. I stället för att sluta sig inåt bör vi anpassa oss till en rörligare och rörligare omvärld, samtidigt som öppenhetens och rättsstatens krafter bör samarbeta närmare för att stå starka mot det auktoritära hotet. Det behövs en ny upplysning.

Hur Europa formades

Allt sedan någon gång i mitten och slutet av 1700-talet drog västvärlden ifrån resten. Det som kallades den stora divergensen ägde rum, när norra Västeuropa samt Nordamerika började uppleva modern, ihållande ekonomisk tillväxt och därmed blev världens centrum.

Om vi ser att den västliga världen är utmanad, i betydelsen den samling länder med centrum i norra Atlanten vars idéer dominerat resten av världen politiskt, ekonomiskt, militärt, kulturellt och civilisatoriskt de senaste århundradena, måste man fråga sig hur västvärlden och dess försprång gentemot de övriga uppstod. Ett antal framstående tänkare har de senaste åren publicerat verk som på olika sätt förklarar detta.

Ekonomhistorikern och ekonomiprivinnaren Douglass North, statsvetaren Barry Weingast och ekonomen John Wallis menar att man kan dela upp mänsklighetens utveckling i tre faser. I den primitiva fasen var människor jägare-samlare som levde ett våldsamt och fattigt liv utan organiserat våldsmonopol. I fas två blev människan bofast och byar och städer byggdes. Men samhällena saknade konkurrens, inom såväl ekonomin som politiken, och var därför statiska. Det var inte förrän i det tredje steget, när såväl det politiska som det ekonomiska livet öppnades upp för konkurrens som utvecklingen tog fart. North, Barry och Weingast menar att det bara är ett par dussin länder, främst i västvärlden men även bland annat Taiwan och Sydkorea, som har genomgått denna övergång.

De två ekonomerna Daron Acemoglu och James Robinson talar i stället om extraherande respektive inkluderande institutioner, men menar i stort sett samma sak som North och de andra. Det är när samhällen tillåter alla att vara med och tävla om den politiska makten och ekonomisk framgång som de utvecklas. Dessa två böcker betonar alltså den del av upplysningen som handlade om demokrati, maktindelning, rättsstat, kontroll över den politiska maktutövningen, en jämn spelplan, konkurrens och öppenhet.

I den alldeles färskta boken *A culture of growth*, hävdar den framstående holländska ekonomhistorikern Joel Mokyr att Europas, och därmed USAs, framgång beror på den europeiska kulturens förändringsbenägenhet och de vetenskapliga framstegen som lade grunden för den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Att det över huvud taget var möjligt att förändra världen var en idé som först dök upp i Europa.

Such a belief may seem self-evident today, but most people in the more-remote past believed that history moved in some kind of cycle or followed a path that was determined by higher powers. The idea that humans should and could work consciously to make the world a better place for themselves and for generations to come is by and large one that emerged in the two centuries between Christopher Columbus and Isaac Newton. Of course, just believing that progress could be brought about is not enough – one must bring it about. The modern world began when people resolved to do so.

En annan forskare som betonar idéernas roll är den framstående amerikanska ekonomen Deirdre McCloskey. I den sista delen av sin trilogi om borgerligheten, i den sociala inte den partipolitiska betydelsen, menar hon att det var ett idéskifte som ägde rum i Europa på 1600-, 1700 och 1800-talet, som lade grunden för vårt välstånd. När det blev möjligt och önskvärt för den urbana medelklassen att bli entreprenörer och innovatörer, och detta började tillåtas och uppskattas av det omgivande samhället, tog den moderna tillväxten fart.

Den israeliska historikern Yuval Noah Harari som i boken Sapiens menar att det som skilde ut Europa från övriga delar av världen på 1500-, 1600- och 1700-talen var nyfikenheten och upptäckarlusten. När den brittiska flottan i försvarssyfte i början av 1800-talet ville kartlägga Sydamerika fick en anglikansk präst följa med som geologisk expert. När fartyget kom till Galapagosöarna utanför Perus kust fick han inspiration om arter och deras uppkomst. Prästen hette Charles Darwin.

Det som är gemensamt för budskapen hos dessa tänkare, som alla är ledande inom sina områden, är att Västerlandets framgång finns att hitta i upplysningen, i den skotska och franska men även allmäneuropeiska intellektuella och ideologiska utveckling som satte individen, öppenheten, kunskapen och framstegen i centrum. Det är detta som nu ifrågasätts.

Marine Le Pen tycker naturligtvis inte själv att hon och hennes rörelse utgör något hot, tvärtom. Hon ser i stället friheten som den stora fienden. Till Dagens Nyheter sa hon nyligen: "I dag är det uppenbart att det är ultraliberalismen som är den stora faran".

Men det hon kallar ultraliberalism är rättsstatens och det öppna samhällets ideal, den liberalism som har lagt förgrunden för att vi i dag har det många gånger bättre än i tidigare sekel. Det är den som genom sekel av

idog frammarsch gjort att makthavare inte kan ge sig på medborgare på annat sätt än att döma dem i domstol.

Splittring eller enighet?

Allt sedan upplysningen har västvärlden varit den dominerande globala aktören, ekonomiskt, politiskt, militärt och kulturellt. Det har funnits svarta dalar under denna ljusa tid och vi har varken skonat andra eller oss själva från krig och förtryck.

Icke desto mindre så är det från västvärlden som de globala normerna om marknadsekonomi, demokrati, rättsstat, respekt för grundläggande mänskliga rättigheter och öppenhet och tolerans sprungit. Det är dessa normer som i dag utgör grunden för det goda samhället, vare sig man studerar statistik om trygghet, materiell standard och välfärd eller om man studerar vart någonstans i världen människor söker sig. Migrationsströmmar är till en del den institutionella konkurrensens marknadsresultat. Människor söker sig ett bättre liv där de ser att det bättre livet finns.

Det är också dessa värderingar som är legio internationellt och som genomsyrar internationella institutioner och internationellt umgänge. Det är västvärldens dominanta position globalt som ligger till grund för att dessa värden är dominerande och som makthavare runt om i världen måste förhålla sig till.

I en världsordning där västvärlden är på relativ tillbakagång kommer dessa värden inte längre att vara lika självklara utgångs- och referenspunkter. Alternativa värderingsmönster kommer att kräva sin plats, när länder som Kina och Ryssland bli allt mäktigare. Vi ser hur det kinesiska exemplet, med en auktoritär statskapitalism som grund för snabba framsteg, utgör en attraktiv förebild för en lång rad ledare för fattiga länder runt om i världen.

För den auktoritära ledaren dras av naturliga skäl inte till det öppna samhällets ekonomi. I det som vi karaktäriserar som marknadsekonomi finner vi det spontana, och det som den österrikiske ekonomen Joseph Schumpeter kallade *kreativ förstörelse*. I en sådan process utmanas och försvagas traditionella maktstrukturer, vilket gör att auktoritära ledare kan få se sin roll ifrågasättas.

Därför har många diktatorer avvaktat med att släppa kontrollen över ekonomin. Och med Kina eller varje annan auktoritär regim som förebild tror de sig nu kunna slippa undan detta dilemma, att de inte kan behålla sin makt

och samtidigt skapa förutsättningar för att folket ska få det bättre utan att själva riskera sin position. Ett allvarligt problem är att Donald Trump i sin beundran för auktoritära regimer, och hans motvilja mot demokratins legala institutioner som går honom emot i maktutövningen, legitimerar beundran för makten och för det auktoritära ledarskapet, som alltid utövas på bekostnad av frihet, demokrati och individens rätt. Det auktoritära samhället är slutet och ser det öppna samhället som en fara.

Inför dessa utmaningar och trender gäller det att västvärlden håller ihop och även utvidgar samarbeten till likasinnade. Att integreras i de institutioner som likasinnade har skapat för att möta dessa utmaningar är naturligt.

Förutom när det gäller användande av kärnvapen skulle Ryssland inte utgöra något hot mot en enad västvärld. I BNP räknat befinner sig landet mellan Australien och Sydkorea. Och även om försvarsutgifterna som andel av BNP är högre än i något västland spenderar bara USA nio gånger mer pengar på sin militär. Faktum är att de sammanlagda försvarsutgifterna i EU-28 är 3,6 gånger högre än Rysslands.

Detta är det starkaste skälet till att Rysslands främsta strategiska intresse är att splittra väst. Det är därför Kreml ger ekonomiskt och politiskt stöd till sådana krafter som vill att västvärlden och dess institutioner faller sönder och att dess länder ska upphöra att stå enade. Det gäller att vi håller ihop. Och det är ett av skälen till att den trend vi nu ser, där olika krafter verkar för att Väst ska splittras är så oroväckande.

I stället för att dela på oss bör vi dra fler likasinnade till oss. Utgångspunkten måste vara den fria världens länder. Tänk bara på vilken dragningskraft EU hade på de länder som lämnade Sovjetblocket och blev liberala demokratier med rättsstat och marknadsekonomi efter kommunismens sönderfall för drygt 25 år sedan. Det gäller därför att knyta närmare band till stora demokratier under utveckling, som Indien, Brasilien och i en framtid även Sydafrika, för att se till att demokratiernas värdegemenskap blir starkare.

Det nya ljuset

På franska heter upplysningen "Les Lumières" vilket också betyder ljuset. Det var ljuset som lyste upp människan när frihet och öppenhet svepte över Europa och USA. Det ljuset behöver åter svepa över och lysa upp vår värld. För mig är detta en tid för ny upplysning.

En upplysning om den enskildes rätt och frihet och hur det civiliserade samhällets framsteg formas av öppenhet, mångfald, samhällelig gemenskap och individens rätt. En upplysning om hur samhällen utvecklats i ljuset av mångfald, yttrande- och tankefrihet, fria media och fri forskning. Om hur konsten och kulturen frodas av att stå fria från staten och kunna utvecklas i dynamik. Om hur marknadsekonomi och fri handel ger välbefinnande och hur en rättlig ordning som respekteras av alla är en förutsättning för ett fritt samhälle.

Europa kan och måste nu bli en ledande kraft för den fria världen och gå i spetsen för en världsordning präglad av regler och avtal samt förtroende för att reglerna respekteras. Vi behöver bli ett frihetens centrum i en värld där friheten och rätten hotas och där ytterst människors värdighet riskerar att gå förlorad.

Europa och den Europeiska unionen har redan lagt grunden för det arbetet. För även om man ser på det bakslag som Brexit innebär för Europa och de problem som finns är framstegen de senaste 25 åren av betydande omfattning. Europa har återförenats, demokratier och rättsstater har ersatt de planekonomier som förtryckte och förnedrade sina undersåtar och hotade friheten i vår del av världen.

Vi har i dag en inre marknad som innehåller allt från varor, tjänster, kapital, forskning, telekom, energi, flyg till transporter och investeringar. Det har gjort den europeiska ekonomin starkare och framförallt gett oss mycket stora möjligheter inför framtiden att som världens största också bli den mest dynamiska marknaden.

Vi har bidragit till inte bara Europas utan världens demokratiska utveckling. Utvidgningspolitiken, grannskapspolitiken och den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken har gett oss möjligheter att påverka vår omvärld och skapat förutsättningar att möta en stor del av de hot som bland annat Ryssland står för. Det gäller på Balkan och det gäller de baltiska staterna i synnerhet. Energi- och miljöpolitiken har gett oss en möjlighet att vara ledande inte bara när det gäller den globala klimatpolitiken utan också i utvecklingen av smarta nät, effektiv energiförsörjning och utvecklingen av ny energiteknologi.

Den fria rörligheten har gett oss en dynamik över hela EU, från arbetsmarknad till studier och forskning och förverkligat många gränsområdets möjligheter att forma nya kluster av tillväxt och innovationer.

Östersjöregionen är en sådan som förenar några av världens mest konkurrenskraftiga ekonomier. Öresundsregionen har gett en dynamik till ett storstadsområde som är större än vad något av de nordiska länderna har. Det är en stark grund att ta avstamp från. Vi kan bli ett centra för forskning och kunskap, för innovationer och teknisk utveckling. För demokrati och kultur. Det är i Europa som detta en gång inträffade och det var detta som gav vår kontinent århundraden av ledarskap baserad på rättsstatens värden även om detta inte alltid präglade handlingarna gentemot andra.

Genom en gemensam struktur som gör det gemensamma ansvaret och våra gemensamma värderingar till utgångspunkter för mänskligt samarbete och utveckling. Gemensamma institutioner för att rätten ska stå starkare än makten. Lagar och regler som gäller oss alla. Ytterligare insatser för att stärka gemensam säkerhet och Europas roll i världen. Gemensamma strukturer som lägger grunden för legalt giltiga gemensamma beslut för att möjliggöra samarbete som sträcker sig längre än till ord och förhoppningar. Samarbete mellan människor i öppna ekonomier som grundar sig på rättens institutioner och regelverk. Ekonomier som finner sin gemensamma styrka genom samarbete och integration. Land ska med lag byggas och det gäller också Europas frihet. Den byggs med gemensam lag.

Förhoppningsvis med USA som en allierad, med Kanada, Australien, Nya Zeeland, Japan, Latinamerikas framväxta demokratier, Indien och alla andra världens samhällen där rätten är överordnad makten. Alla de länder som i dag är fria och demokratier har en gemenskap i denna värld som är den största rikedom nämligen allt det välstånd och all den kunskap som fria samhällen kan utveckla.

Där nationens frihet att forma framtiden är större än nationens historia. Där individers rätt formar samhällets gemenskap och statens makt. Där utvecklingens krafter förenas för att ta fram det bästa som människor av sin förmåga kan skapa.

Varje samhälle formas av den idé som dominerar vårt tänkande, våra diskussioner och vår bild av världen liksom av den egna verkligheten. Andras idé eller vår egen. Idén om frihet och rätt eller om makt och stat. Öppenheten för tankar, idéer, mångfald eller slutenhetens enfald. Öppenheten för människors olikheter, galenskaper, kreativitet, envishet, drömmar, kunskap, ideal, arbete, företagande, forskning, tankar, uppfattningar och åsikter. Eller maktens slutenhet.

Det är dags att åter börja vinna människors sinnen för allt det som upplysning ger oss. Utveckling, inspiration, självförverkligande, respekt, tolerans och mänsklig mognad. Personligt ansvar och empati i stället för någon annans ansvar och kollektivets personlighet.

Under upplysningens lampor är inget enkelt. Tvärtom. Ljuset kastar sig på varje komplexitet, paradox och motsägelse. Men ljuset visar därmed också på lösningarna, möjligheterna och vår egen förmåga. Det utlöser ett samvete och ett engagemang för varandra, för andra och för våra gemenskaper som sträcker sig långt bortom hemmets dörr. Och det ansvar som följer av detta är det bästa som tänkas kan. Det är tid för frihetens idéer att åter erövra människors sinnen och politikens vardag.

Kampen vi står inför

Här och var förekommer det en debatt om hur politiska partier möter det nya politiska landskapet. För mig är inte det den stora frågan. Den handlar i stället om hur vårt samhälle möter de utmaningar som vi nu står inför. Det får i sin tur definiera de politiska partiernas roll och ansvar.

Enkelt uttryckt: Är den liberala demokratins världsordning hotad? Svaret på den frågan är ja, delvis därför att den alltid är och har varit hotad. Den är genom sin karaktär av rättsstat och öppenhet även för dess fiender alltid skör. Den kräver en stark uppslutning för att dess institutioner ska stå starka. Det är i det perspektivet som politiska partier måste formera sig och sin uppgift, inte baserat på partitaktikens kannstöperier.

Den liberala demokratins värden står inför ett hot även i vår tid. Samtidigt som demokrati och marknadsekonomi har gått segrande fram runt om i världen de senaste 30 åren har dess motsatser funnits där hela tiden. Att vi har en internationell rättsordning präglad av liberala värderingar innebär inte att den alltid har härskat eller härskar nu.

Under hela kalla kriget stod den totalitära kommunismen i en direkt konflikt med dessa värderingar, från Sovjetunionen och dess lydstat till Kina och dess grannskap av kommunistiska diktaturer. Den arabiska världen dominerades då som nu av brutala diktaturer där kraven på upplysning och reformer sågs som en fientlig handling och förräderi. Den sydafrikanska apartheidregimen var ytterligare en liksom Afrikas många enpartistater. Och uppräknningen kan fortsätta.

Men skeendena under 1989, 1990 och 1991 kom att förändra allt och lade grunden för en osannolik framgång för frihetens värden, en framgång som också ledde till att alltför många kom att ta dessa värden för givna. Med dessa värden som grund utvidgades det europeiska samarbetet på rättsstatens och lagens grunder, en ny ordning för den globala handeln växte fram och även om de västerländska värderingarna inte härskade i varje land så dominerade de den rättsordning som regimer sa sig vilja leva upp till, eller som man hävdade att man levde upp till oavsett hur verkligheten såg ut.

I Sverige såg vi en reformprocess ta fart som omvandlade ett i grunden socialdemokratiskt präglat samhälle till ett liberalt reformerat samhälle. Med fri media i stället för monopol på TV och radio, mångfald i skolor, sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg. En utvidgad näringsfrihet och en privatisering av företag som var framgångsrik oavsett de problem som mötte.

Men i befrielsens tid kom också ett utrymme för reaktionens krafter. Det var allt ifrån i de gamla Central- och Östeuropeiska staterna, där gamla tiders värderingar nu kunde utmana de liberala som gått i bräschen för befrielsen, det gällde allra tydligast i Ryssland där rättsstaten snart förlorade mot oligarker i förening med de gamla strukturer som sett sig besegrade 1991.

På den europeiska scenen såg vi det i form av att den idébundna utvecklingen präglad av krav på frihet och öppna ekonomier följdes av en mer ingenjörsmässig syn på samarbetets strukturer och maktöverföring där liturgin innehållslöst lät ana att idén var mer Europa och att mer Europa innebar mer makt till EU. Politiken kom då i stället att präglas av de mer klientbetonade kraven på att få hem mer från de gemensamma besluten än att vidga den liberala demokratins rättsordning.

Vi såg en tid i Sverige då pragmatism kom att bli till en idé och idédebatten ersattes av triangulering, där långsiktig strategi och vision ersattes av kortsiktig partitaktik. I en sådan miljö bestäms inte agendan av politiken och av idéerna utan av media och det politiska spelets taktik. Men det finns ingen politik och ingen reformagenda som inte bottnar och får sin styrka i principer och i ideal. Frågan är bara vilka.

Rättsstaten är inget hinder utan en förutsättning för reformer som är förenliga med frihet. Privat företagande är inte en fråga om pragmatik utan om ett fritt samhälle präglad av mångfald och institutioners oberoende. Demokratin måste, trots att det låter högstämt, försvaras av starka institutioner som polis och rättsstat, försvar och säkerhetspolitik. Idealism

måste förenas med en realism om verkligheten i stället för att ersättas med cynism om partipolitikens spel.

Glömmer vi att det fria samhällets institutioner är ett uttryck för idéer och ideal förlorar de till slut den styrka som följer av att vi som medborgare sluter upp bakom dem. Och då blir rättsstatens institutioner till slut också ett föremål för den kortsiktiga flirten med medias popularitet och partipolitikens spel.

Då undviker polisen av medieskäl att som i Malmö avhysa olagliga bosättningar, då delar man ut armband inför festivaler i stället för att tala i klarspråk om övergrepp och då blir försvaret en fråga om hur man framställer verksamheten som så modern och tidsanpassad som möjligt i stället för så förmögen att försvara landet som möjligt. De kortsiktiga vinnarna på detta blir media, som gärna sätter agendan och lägger världen till rätta.

Men till slut drabbas också media av den misstro som alltid drabbar den som vill utöva makt. Det gäller inte minst när media vill bedriva journalistiken för att lyfta fram det man anser, om det gäller den privata äldreomsorgens kvalité eller hur Sverigedemokrater dominerar i den förmenta överklassens kvarter.

När media sköter allt mer av den politiska debattens agendasättande, när politiken rapporterar sina framsteg utifrån medieagendan och när rättsstatens institutioner försöker uppfylla politikens mål snarare än lagens krav så blir det en blandning som försvagar det öppna samhälles institutioner. Det gäller både politiken, medier och rättsstaten.

De som vinner på detta är de krafter som står längst ifrån det öppna samhällets och rättsstatens institutioner. Det är politikens ytterligheter. Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna i Sverige, där det varit extra enkelt eftersom decemberöverenskommelsen framstod som en allians för att bevara makt snarare än att utveckla makt för att förändra.

Vi har i Sverige många gånger sett hur det fria samhällets institutioner varit hotade. Under vänstervågen på 1960-talet övergav i stort sett en hel ungdomsgeneration friheten, rättsstaten och marknadsekonomin till förmån för en beundran av totalitär maktutövning med förakt för den enskildes rätt som främsta definierande faktor.

De beundrade Kina, Kambodja, Nordkorea och Kuba samtidigt som de ursäktade Sovjetunionen och förtrycket i Östeuropa med att det ändå stod i motsatsställning till kapitalismen. De demonstrerade emot det försvar som

demokratins länder stod upp för och predikade eftergivenhet gentemot diktaturerna.

Det var en hållning som följde upp en tankesträng som i en tidigare skepnad förekom som frasen "bättre röd än död", som kom att prägla debatten på 1940- och 1950-talen och som predikade eftergivenhet mot kommunismens diktatur. Västvärlden valde att samla sig i Nato i stället för att acceptera diktaturen eller som i Sveriges fall bygga upp ett starkt försvar. Ofriheten är nämligen ingen fred utan en eftergift till diktaturens våldsapparat.

Nu på 1960-talet var det hyllningen till makten framför friheten och rätten. En stor del av den generation som formades på 1960-talet har lämnat idéerna som de tolkades i sin förlängning. Men historien har skrivits som att det handlade om ungdomliga felsteg och därför har de med några få undantag aldrig gjort upp med sina övertramp mot demokratin och det fria samhället. Därför är de mindre benägna att reagera mot dagens socialister och kommunister som står fast vid förtryckets samhällssystem.

1970-talet kom med parollen om det starka samhället som i praktiken handlade om den starka och dominerande staten, där någon skillnad mellan stat och samhälle inte fanns. Det mynnade ut i kravet på löntagarfonder och en socialisering av det svenska näringslivet, en debatt som leddes av LO med det socialdemokratiska partiet i släpvagnen.

Sedan kom 1980-talets många debatter. Det var vänsterns och socialdemokratins förbehållslösa stöd för en ensidig nedrustning i Sverige och i Västeuropa inför den sovjetiska snabba upprustningen till havs och med medeldistansmissiler i Europa, riktade mot just europeiska länder. Den så kallade fredsrörelsen förlorade denna debatt och freden vann.

Så såg vi debatterna om frihet och demokrati i Central- och Östeuropa som motarbetades av vänstern och socialdemokraterna, där demokratin och dess rörelser vann över dem som gillade status quo. Och så debatterna om marknadsekonomi, löntagarfonder och socialism där friheten och marknadsekonomin till slut vann.

På 1990-talet började debatten om globaliseringen där vänstern världen över samlade sig för att bekämpa fri handel och öppna gränser. De försökte samla världens protektionister emot den fria handeln. I Sverige blev Europeiska rådets möte i Göteborg under det svenska ordförandeskapet ett

tillfälle då våldets krafter slöt upp bakom protektionisterna för att demonstrera.

Snart 20 år senare har vi sett hur fattigdom besegrats i land efter land även om mycken fattigdom kvarstår. Men färre människor lever i dag i fattigdom tack vare den fria handel som anti-globalisterna ville bekämpa. Fattigdom kvarstår som allra starkast i dag i de delar av världen där globalismen inte nått.

I var och en av dessa stora och för sin tid dominerande konflikter har vi valt historisk väg och frihetens och upplysningens krafter har i det stora hela vunnit. Slutenhetens och mörkrets krafter har förlorat.

Nu står vi där åter, med kollektivismens krafter på båda sidor hotandes den liberala rättsordningen. Putin och Le Pen. Trump och Farage. Främlingsfientliga nationalister och socialistiska vänsterrörelser av olika slag. I Sverige Sverigedemokrater och Vänsterpartister. Invandrarfrågor och frågor om det mångfaldiga samhället dominerar när kollektivets krafter vill sätta identitet och grupp över den enskilde. Dom och vi i stället för du och jag.

I Sverige gör vi det efter en tid då en alliansregering har regerat i två mandatperioder men likväl lämnat en starkare vänsteragenda bakom sig än när den tog över. Tron på att pragmatism är viktigare än principer leder till att pragmatism försvagar principer i stället för att det pragmatiska utgår från de principer som ett fritt och öppet samhälle bygger på. Men vårt samhälles grundläggande institutioner, som formar rättssamhället och demokratin, kommer aldrig vara starkare än det idémässiga stöd de har bland medborgarna.

Vi kommer aldrig att vinna över ytterligheterna genom att låta dem sätta agendan, eller ständigt förhålla oss till dem, utan genom att sätta frihetens och rättsstatens agenda som grund för ekonomiska framsteg, välfärd och mänsklig civilisation.

Den stora skillnaden är nämligen hur vi betraktar demokratins och rättsstatens institutioner, om vi ser dem som hinder för maktens utövning eller som den bas för en rättfärdig maktutövning ett fritt samhälle behöver. Det som förenar Putin med Trump och andra politiker av samma slag är att de väljer att se rättsstatens och demokratins institutioner som ett hinder mot den egna maktutövningen. Och det är i än grövre former det vi ser bland trollens och trollfabrikernas ständiga propagandautfall mot det öppna samhället.

Då blir media något som ska strypas och kontrolleras eller utpekas som folket fiender. Då blir domare som utövar rätten folkets fiender och säkerhetsrisker i strid med ledarens vilja att utöva makt. Den utmaning vi nu har är att slå fast att det är rätten, rättsstaten och människors individuella rättigheter som är överordnade makten, inte makten som är överordnad rätten.

Det är ingen ny utmaning utan den äldsta tänkbara. Att möta detta handlar inte om att tro sig finna någon sanning i så kallade ideologier som sägs vara programmatiska utan att kunna tolka verkligheten med de ideal som ligger till grund för marknadsekonomi, rättsstat och individens frihet, som förenar människors gemenskaper med allas vår frihet och som vill göra staten stark men begränsad för att kunna värna individens frihet utan att underminera den.

Det är att stå upp för liberala ideal och en konservativ samhällsordning om man så vill. Men i grunden är det att låta upplysning och rationalitet styra tillsammans med politiskt mod och en enveten vilja att sluta upp bakom de institutioner som ger oss friheten och rätten. I ett fritt och demokratiskt samhälle ska den nämligen vara överordnad makten.

Identitetspolitiker, islamister, socialister, kollektivister, rasister och nationalister skiljer sig åt på många sätt, gentemot varandra och bland varandra, men de har det gemensamma att de vill att en kollektiv identitet ska vara överordnad den enskildes frihet.

De bör förlora den debatten, som de förlorat så många andra. Men det kräver att liberala krafter i alla dess olika former, oavsett vad vi tror oss heta eller vill kalla oss, måste inse att vi har ett ansvar för att se den grundläggande konflikt vi har ett ansvar för att vinna. Att rättsstatens och demokratins institutioner har vårt stöd, vårt medborgerliga stöd, inte för att de var och en alltid har rätt utan för att det är så rättssamhället och rätten värnas. Att våra institutioner, pressfrihet, yttrandefrihet, näringsfrihet och äganderätt, våra lagar, vårt rättsväsende och rättssäkerhet liksom grundläggande principer för relationen mellan individ och stat står starka bland medborgarna. De kommer nämligen aldrig vara starkare än den legitimitet de kan upprätthålla. Land, fred och frihet ska med lag byggas.

Ett starkt Europa och ett starkt lagbundet samarbete i den skepnad som är Europeiska unionens, ett starkt stöd för en internationell rättsordning präglad av avtal och internationell rätt som respekteras, en förmåga att med militära medel värna fria länders suveränitet, en kraft att bekämpa terror, en

rättsstat som försvaras över hela vårt samhälle, en öppenhet som värnar den enskilde medborgarens frihet och allas demokrati, en stark men begränsad stat, stark för att skydda friheten men begränsad för att göra den verklig. Så kan Europa visa världen och så kan vi värna människornas vardag, och så kan vi vinna den kamp som i vår tid måste vinnas för att friheten och rättens ordning ska gå vidare till nästa generation. En ljusets tid.